

ΈΡΕΥΝΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ GCE (ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ) ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Διαμόρφωσις

Lead Partner

Project Partners

Associated Partner

Escola Superior
de Educação
Instituto Politécnico
de Viana do Castelo

From school curricula
to youth actions
for sustainable development

globaleducationtime.eu

Co-funded by
the European Union

Έργο: Είναι η ώρα της Παγκόσμιας Εκπαίδευσης (GET). Από τα σχολικά προγράμματα στις δράσεις των νέων για την αειφόρο ανάπτυξη

Γλωσσάριο

ΕΑΑ: Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

ΣΒΑ: 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

ΠΕ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

VNR: Εθελοντική Εθνική Ανασκόπηση

HLPF: Φόρουμ για τη βιώσιμη ανάπτυξη

ΙΕΠ: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΠΕ: Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

ΚΕΠΕΑ: Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία

GENE: Παγκόσμιο Εκπαιδευτικό Δίκτυο Ευρώπης

ΟΚΠ: Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών

ΚΠΑ: Κοινωνική και πολιτική Αγωγή

ΜΚΟ: (ΕΛΙΑΜΕΠ, ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ)

1. Σύνοψη πλαισίωση

1.1. Βασικές έννοιες-Ορολογία-Ορισμοί

Η Εκπαίδευση του Παγκόσμιου Πολίτη δεν είναι μια κοινή έννοια που χρησιμοποιείται στο ελληνικό πλαίσιο.

Στην ελληνική νομοθεσία, είναι δυνατόν να εντοπιστούν τα ακόλουθα:

1.1.1 Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ)

Η εκπαίδευση για την αειφορία αναφέρεται συχνά ως εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ), η οποία έχει οριστεί ως: "Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη επιτρέπει σε κάθε άνθρωπο να αποκτήσει τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις στάσεις και τις αξίες που είναι απαραίτητες για τη διαμόρφωση ενός αειφόρου μέλλοντος" (UNESCO, 2014). Η ΕΑΑ είναι απαραίτητη για την επίτευξη μιας βιώσιμης κοινωνίας και, ως εκ τούτου, είναι επιθυμητή σε όλα τα επίπεδα της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και στη μη τυπική και άτυπη μάθηση (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2010). Η Ελλάδα ορίζει την περιβαλλοντική βιωσιμότητα ή βιώσιμη ανάπτυξη

ως διαθεματικό θέμα με λεπτομερείς οδηγίες για την ένταξή του στο Ελληνικό Εθνικό Πρόγραμμα Σπουδών, ως ενσωμάτωση θεμάτων που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα και βασίζονται σε έργα.

1.1.2 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.)

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση (Π.Ε.) είναι μια διαδικασία που βοηθά τα άτομα, τις κοινότητες και τους οργανισμούς να μάθουν περισσότερα για το περιβάλλον και να αναπτύξουν δεξιότητες και κατανόηση για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων. Έχει τη δύναμη να μεταμορφώσει ζωές και την κοινωνία. Ενημερώνει και εμπνέει. Η ένταξη της Περιβαλλοντικής Μελέτης ως διδακτέας ύλης στο Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εξ αρχής, δεν περιορίστηκε σε μια "προσθήκη" στις υπάρχουσες εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές δομές, αλλά επέφερε αλλαγές στην επιστημολογία της εκπαιδευτικής σκέψης και πρακτικής, με στόχο την εκπαίδευση ενεργών πολιτών και υποστηρικτών της βιώσιμης ανάπτυξης. Στην Ελλάδα, ο όρος "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση" (εφεξής, Π.Ε.) χρησιμοποιείται από το 1976. Από το 1990, η Ε.Ε. έχει αναγνωριστεί ως μέρος των σχολικών προγραμμάτων σπουδών μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με το ΦΕΚ (Γ7/105087/5-10-2005), η ανάπτυξη της Ε.Ε. και η εκπόνηση αντίστοιχων σχεδίων δράσης για τη δεκαετία 2005-2014 τείνουν "να καλλιεργήσουν στάσεις που χαρακτηρίζουν τον ενεργό πολίτη και ταυτόχρονα να προωθήσουν στους μαθητές μας το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία μέσα από την από κοινού υλοποίηση δράσεων με κοινωνικούς φορείς".

1.1.3 Παγκόσμια Εκπαίδευση¹

Είναι μια μορφή και μια προσέγγιση στην εκπαίδευση που προετοιμάζει τους μαθητές για αυτόν τον ταχέως διασυνδεδεμένο νέο κόσμο. Πιστεύεται ότι η παγκόσμια εκπαίδευση θα επιτρέψει στους μαθητές να αποκτήσουν όχι μόνο μια υψηλού κύρους εκπαίδευση αλλά και μια μοναδικά πολύπλευρη ακαδημαϊκή εμπειρία. Μέσω της έκθεσης σε διαφορετικά συστήματα, προοπτικές και πολιτισμούς, οι μαθητές με παγκόσμια εκπαίδευση κατανοούν τους άρρηκτους δεσμούς μεταξύ των ζώων των ατόμων σε όλο τον κόσμο. Κατανοούν επίσης τον τρόπο με τον οποίο οι οικονομικές, πολιτιστικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές αλλαγές κάθε έθνους επηρεάζουν το ένα το άλλο. Ως εκ τούτου, οι παγκοσμίως μορφωμένοι μαθητές διαθέτουν τις δεξιότητες, τις στάσεις και τις αξίες που απαιτούνται για να ευδοκιμήσουν σε αυτόν τον νέο, ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο. Η παγκόσμια εκπαίδευση θα συνεχίσει να εξελίσσεται και να διευρύνεται καθώς διασυνδεόμαστε όλο και περισσότερο και μεταμορφωνόμαστε σε μια αρμονική παγκοσμιοποιημένη κοινωνία. Η επόμενη γενιά αξίζει να γίνει μέρος αυτού του φαινομένου και να αξιοποιήσει τις γνώσεις που έχει συγκεντρώσει για να οδηγήσει τον κόσμο σε νέα ύψη.

1.1.4 Εκπαίδευση του πολίτη²

¹<https://rm.coe.int/prems-089719-global-education-guide-a4/1680973101>

²[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747459/EPRS_BRI\(2023\)747459_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747459/EPRS_BRI(2023)747459_EN.pdf)

Μπορεί να οριστεί ως η εκπαιδευτική θεωρία και πρακτική που ασχολείται με την προώθηση ενός επιθυμητού είδους ιδιότητας του πολίτη σε μια δεδομένη κοινωνία. Κάθε φορά που αναφερόμαστε στην Ε.Δ.Ε., την κατατάσσουμε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Από αυτή την άποψη, ο Πολιτικός Γραμματισμός καθιστά τους μαθητές καλά ενημερωμένους και βελτιώνει τις ικανότητες κριτικής σκέψης τους, οι οποίες με τη σειρά τους θα τους επιτρέψουν να συμμετέχουν ενεργά στην επίλυση περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών προβλημάτων. Η αγωγή του πολίτη πρέπει να καλλιεργεί τη διαβουλευτική δέσμευση, η οποία είναι η ικανότητα και η προθυμία να κρίνει κανείς, να σκέφτεται άλλες εκτιμήσεις και να σκέφτεται ως μέλος της κοινότητας. Η αγωγή του πολίτη αποτελεί μέρος του μαθήματος της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (ηλικίες 6-12 ετών) για την κοινωνική και πολιτική αγωγή (ΚΠΑ). Στο πέμπτο επίπεδο, περιλαμβάνει ένα κεφάλαιο με θέμα "Εγώ και οι γείτονές μου" και ένα άλλο με θέμα "Εγώ και το χωριό/η πόλη μου". Οι οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας προβλέπουν 25 ώρες και επιπλέον 5 ώρες για συναφείς δραστηριότητες ανά έτος. Στο έκτο επίπεδο, το μάθημα ασχολείται με τα θέματα "Κράτος και δημοκρατία" και "Ελλάδα και Ευρώπη", όπου καλύπτονται θέματα όπως η σύσταση της ΕΕ, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, οι αρμοδιότητες των κρατών μελών, η αλληλεπίδραση μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ, η ιθαγένεια της ΕΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η οδηγία του Υπουργείου Παιδείας προβλέπει 26 ώρες ετησίως και επιπλέον προαιρετικές ώρες για δραστηριότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη. Η SPE συνεχίζεται στην κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (12-15 ετών). Η απόφαση του Υπουργείου Παιδείας του 2023 προβλέπει 3 ώρες εβδομαδιαίως στην τρίτη τάξη (τελευταίο έτος της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης). Το πρόγραμμα σπουδών εφαρμόστηκε πιλοτικά σε όλα τα σχολεία κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2022-2023. Οι τρεις άξονες της κοινωνικής και πολιτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι: α) Το άτομο ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας, β) Το άτομο ως πολίτης και γ) Το άτομο και ο ευρύτερος κόσμος.

1.2. Βασικοί παράγοντες

1.2.1 Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού³

Είναι το κύριο υπουργείο που θεσμοθετεί, τεκμηριώνει επιστημονικά και παιδαγωγικά και εφαρμόζει τις επιμέρους πολιτικές για την προώθηση των 17 στόχων της Αειφόρου Ανάπτυξης. Για την υλοποίηση των στόχων του, διαθέτει τις ακόλουθες διευθύνσεις:

- **Διεύθυνση Υποστήριξης Προγραμμάτων και Εκπαίδευσης για την Αειφορία**, με αρμοδιότητα την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφορία, τη Σχολική Εκπαίδευση και την Προαγωγή της Υγείας, τα Πολιτιστικά Θέματα και τις Δομές Υποστήριξης και την Εκπαιδευτική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση και τα Ψηφιακά Μέσα.

³<https://www.minedu.gov.gr/>

- **Διεύθυνση Δια Βίου Μάθησης**, αρμόδια για την Οργάνωση και Εφαρμογή της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, την Υποστήριξη της Δια Βίου Μάθησης και την Εκπαιδευτική Υποστήριξη ειδικών πληθυσμιακών ομάδων.
- **Διεύθυνση Νεολαίας**, αρμόδια για την κοινωνική συμμετοχή, τον εθελοντισμό και τις δομές νεολαίας, καθώς και για ευρωπαϊκά και διεθνή θέματα νεολαίας.

1.2.2 Οι εποπτευόμενοι φορείς του Υπουργείου Παιδείας

Με αρμοδιότητα το σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων για την επίτευξη των στόχων της Αειφόρου Ανάπτυξης και της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη είναι:

- **Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ)⁴** : Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) είναι επιτελικός επιστημονικός και ερευνητικός φορέας που υποστηρίζει το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού (ΥΠΑΙΘΑ) και τους εποπτευόμενους φορείς του σε θέματα που αφορούν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, με στόχο τη διασφάλιση του δικαιώματος όλων των παιδιών στην εκπαίδευση. Το ΙΕΠ είναι αρμόδιο για την αναθεώρηση του Αναλυτικού Προγράμματος και του Προγράμματος Σπουδών για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης και τον καθορισμό των βασικών οριζόντιων κατευθύνσεων τους, σε συνδυασμό με μια σειρά άλλων δράσεων που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- **Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία (ΚΕΠΕΑ)⁵** : Είναι ένα δίκτυο αποκεντρωμένων δημόσιων δομών αειφόρου εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, με στόχο την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την υποστήριξή της σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Το δίκτυο CES εδραιώθηκε και αναπτύχθηκε, μετρώντας σήμερα 58 κέντρα που λειτουργούν σε όλη την Ελλάδα. Μέσα από τη δράση τους αναπτύσσονται, προωθούνται και εφαρμόζονται πρότυπες εκπαιδευτικές μέθοδοι με στόχο τη διαφύλαξη του Περιβάλλοντος και την Αειφόρο Ανάπτυξη.
- **Υπεύθυνος για την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την αγωγή υγείας, τα πολιτιστικά θέματα και τις σχολικές δραστηριότητες⁶** : Βρίσκονται σε καθεμία από τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) Α' Αθήνας, Β' Αθήνας, Γ' Αθήνας, Δ' Αθήνας, Ανατολικής Αττικής, Δυτικής Αττικής, Πειραιά, Ανατολικής Θεσσαλονίκης, Δυτικής Θεσσαλονίκης και Αχαΐας καθώς και στις αντίστοιχες Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης). Παρακολουθούν, υποστηρίζουν και αξιολογούν τα πολύμηνα Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τα Προγράμματα Υγείας και τα Πολυπολιτισμικά Προγράμματα των σχολικών μονάδων στην περιοχή ευθύνης της Διοίκησής τους.

⁴<https://www.iep.edu.gr/el>

⁵<https://kpe.inedivim.gr/>

⁶http://users.sch.gr/organopoulos/kathikonta_ypeythinon_pe.htm

Μπορούν να συμμετέχουν στο στις συντονιστικές ομάδες των θεματικών δικτύων, στις οργανωτικές επιτροπές σεμιναρίων και συνεδρίων και να αναλαμβάνουν προτάσεις σχετικές με το περιεχόμενό τους.

1.2.3 Υπουργείο Εξωτερικών⁷

Σε επίπεδο εθνικής πολιτικής, η Ελλάδα έχει καταρτίσει και υιοθετήσει τα ακόλουθα Σχέδια Δράσης / κείμενα Εθνικής Στρατηγικής για μια σειρά από εξειδικευμένους τομείς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Επίσης, συνεργάζεται με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για την ευθυγράμμιση με τον 17ο Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης έως το 2030, προωθώντας έτσι τη συμμετοχή των σχολείων σε ποικίλα δίκτυα.

1.2.4 Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας⁸

Μετά την επικαιροποίηση της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και τη Μείωση της Φτώχειας του 2018, θεσπίζει, συντονίζει και εποπτεύει το πρόγραμμα "Σχολικά Γεύματα". Το πρόγραμμα υλοποιείται από το 2017 και παρέχει σχολικά γεύματα σε μαθητές δημόσιων δημοτικών σχολείων, προκειμένου να καλυφθούν, κατά το δυνατόν, οι ανάγκες σίτισης αυτής της ομάδας του πληθυσμού. Στοχεύει στην κοινωνικοποίηση των μαθητών, στην πρόληψη φαινομένων σχολικής διαρροής, στην ανάπτυξη ενός συμμετοχικού τραπέζιού, με στόχο την καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας και αλληλεγγύης στη σχολική κοινότητα. Αποτελεί επίσης καλή πρακτική για την ανάπτυξη ενός υγιεινού τρόπου διατροφής μέσω της μεσογειακής διατροφής.

1.2.5 ΜΚΟ - πλατφόρμες της κοινωνίας των πολιτών και της νεολαίας:

- Το **Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)**⁹ είναι ένας ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός παραγωγής έρευνας, ιδεών και προτάσεων πολιτικής, που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1988. Συμβάλλει στη δημιουργία ενός Δικτύου Οργανώσεων και Ομάδων της Κοινωνίας των Πολιτών στο πλαίσιο των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ.
- Η **Ελληνική Πλατφόρμα για την Ανάπτυξη**¹⁰ είναι μια οργάνωση-ομπρέλα που λειτουργεί ως "εθνική πλατφόρμα", η οποία ηγείται ενός δικτύου ελληνικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ) που δραστηριοποιούνται στους τομείς της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη, της ανθρωπιστικής βοήθειας, της παγκόσμιας δράσης του πολίτη και της αναπτυξιακής κοινωνικής στήριξης.

⁷<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/anthropina-dikaiomata/>

⁸<https://minscfa.gov.gr/>

⁹<https://www.eliamep.gr/eliamep/>

¹⁰<https://gcap.global/coalition/greece/>

- Το Ελληνικό Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας¹¹ είναι μια ανεξάρτητη, μη κυβερνητική, μη κερδοσκοπική ομοσπονδία οργανώσεων νεολαίας, η οποία απευθύνεται άμεσα στους νέους, υλοποιώντας ημερίδες, συνέδρια, πολιτιστικά και άλλα προγράμματα, σεμινάρια και δραστηριότητες.

1.3 Χρονοδιάγραμμα των εθνικών πολιτικών

Στην παρούσα ενότητα θα προταθεί ένα χρονοδιάγραμμα των κύριων εθνικών πολιτικών που επηρέασαν τον τομέα.

Οι πληροφορίες είναι οργανωμένες ανά φορείς έκδοσης, με βάση τα χρώματα, όπως εξηγείται παρακάτω:

- **Κόκκινο:** Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας
- **Πράσινο:** Η καθιέρωση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τα πεδία εφαρμογής της και η μετεξέλιξή της σε Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.
- **Χρυσό:** Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, η ίδρυση, η ανάπτυξη, η λειτουργία και η εξέλιξή τους
- **Μπλε:** Διδακτικές αλλαγές και διδακτικές προσεγγίσεις.
- **Καφέ:** Μπράουν: Υπουργείο Εξωτερικών
- **Ναυτικό μπλε:** Ενεργά εκπαιδευτικά προγράμματα παγκόσμιας ιθαγένειας
- **Μαύρο:** Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική της Ελλάδας
- **1977:** Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αρχίζει στην Ελλάδα και το Κ.Ε.Μ.Ε. ήταν υπεύθυνο για την προώθησή της (σημερινό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής). Η πρώτη φάση χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια επιμόρφωσης στελεχών και κατάρτισης εκπαιδευτικών, καθώς και από την εφαρμογή πειραματικών προγραμμάτων σε επιλεγμένα σχολεία.
- **1990:** Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.) έχει αναγνωριστεί ως μέρος του σχολικού προγράμματος σπουδών μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με τις αντίστοιχες εγκυκλίους, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί μέρος των προγραμμάτων των σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Από το σχολικό έτος 1991-92 η Ε.Ε. εντάσσεται στα σχολικά προγράμματα. Την προώθηση των προγραμμάτων αναλαμβάνει ο υπεύθυνος Ε.Ε. σε κάθε νομό.
- **1990:** 1990: Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ιδρύθηκαν με το νόμο 1892/90. Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) είναι αποκεντρωμένες εκπαιδευτικές δομές του Υπουργείου Παιδείας με πολλαπλούς ρόλους. Απευθύνονται σε μαθητές (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία) και σε ενήλικες (εκπαίδευση

¹¹<https://www.esyn.gr/en/about-esyn/principles-and-objectives-of-h.n.y.c/>

εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ενημέρωση - ευαισθητοποίηση μελών και φορέων της τοπικής κοινωνίας σε περιβαλλοντικά θέματα).

- **1993:** Η υπουργική απόφαση C2/1242/19.3.93 (Φ.Ε.Κ. 175 τ.Β'/93) για το θέμα: Ίδρυση και λειτουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη για περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Ε.Ε.) σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη λειτουργία των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Το πρώτο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) στην Ελλάδα ιδρύθηκε στην Κλειτορία της Αχαΐας στην Πελοπόννησο.
- **1995:** Με την υπουργική απόφαση C2/3219/11.5.95 (Φ.Ε.Κ. 451 τ.Β'/23.5.95) σχετικά με το θέμα: Ίδρυση και λειτουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ιδρύονται έξι (6) νέα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, μεταξύ των οποίων και το Ε.Κ.Π.Ε. Καστοριάς.
- **2001:** Το ΙΕΠ, επεξεργάστηκε τη σύνταξη του Διαθεματικού Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Σ.Σ.), εισάγοντας τη διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης. Η έννοια του περιβάλλοντος στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αντιμετωπίζεται με την ολιστική της διάσταση και περιλαμβάνει τις ακόλουθες πτυχές: Φυσικό, τεχνητό/δομημένο, κοινωνικοοικονομικό και ιστορικό περιβάλλον. Κάθε θέμα/πρόβλημα μελετάται διεπιστημονικά και διαθεματικά.
- **2001:** Τα προγράμματα της ευέλικτης ζώνης για την υποχρεωτική εκπαίδευση καθώς και οι καινοτόμες δράσεις για το Λύκειο καθορίζονται με τις εγκυκλίους Φ.12.1/739/Γ1/675/17-07-2001 και Υ.Α. Γ2/5814/30-10-2001. στις δύο αυτές εγκυκλίους υπάρχει ένα πλήρες πλαίσιο εφαρμογής των προγραμμάτων αυτών, το θεσμικό πλαίσιο καθώς και ολόκληρο το θεωρητικό πλαίσιο με εφαρμογές και παραδείγματα. Οι εγκύκλιοι αυτές αποτελούν ένα πλήρες παιδαγωγικό.
- **2003:** ΦΕΚ 303Β/13-03-2003 και ΦΕΚ 304Β/13-03-2003, η εφαρμογή του Νέου Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών γίνεται υποχρεωτική σε όλη την υποχρεωτική εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο). Στον τομέα των διαθεματικών δραστηριοτήτων (η καινοτομία της "Ευέλικτης Ζώνης"), περιλαμβάνεται και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, η οποία αντιμετωπίζεται με την ολιστική της διάσταση και περιλαμβάνει τις εξής πτυχές Φυσικό, τεχνητό/δομημένο, κοινωνικοοικονομικό και ιστορικό περιβάλλον. Κάθε θέμα/πρόβλημα μελετάται διεπιστημονικά και διαθεματικά.
- **2005:** Σύμφωνα με την Εφημερίδα της Κυβέρνησης (C7 / 105087 / 5-10-2005), καθορίζεται η ανάπτυξη της Ε.Ε. και η ανάπτυξη των αντίστοιχων σχεδίων δράσης για τη δεκαετία 2005-2014.
- **2011:** Σχολείο του 21ου αιώνα) το 2011, αναπτύχθηκαν και λειτούργησαν συμπληρωματικά τα Νέα Προγράμματα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης. Εισήχθη ένα νέο διδακτικό μαθησιακό πεδίο που αφορούσε το Περιβάλλον και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ).

- **2011:** Οι γενικές αρχές της Ε.Π.Ε., αναφέρονται στις γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, στάσεις και συμπεριφορές. Ειδικότερα, οι μαθητές ως υπεύθυνοι ενεργοί πολίτες κατανοούν και εφαρμόζουν γνώσεις και διαδικασίες.
- **2016:** Υπουργείο Εξωτερικών - Υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης από την Ελλάδα (2016-2030). Με αφετηρία το τρέχον έτος συμμετέχουν και συντονίζονται μεταξύ τους πολλοί διαφορετικοί τομείς της Δημόσιας Διοίκησης, καθώς και άλλοι φορείς, όπως η Ελληνική Στατιστική Αρχή, ο ιδιωτικός τομέας, η κοινωνία των πολιτών κ.λπ.
- **2017:** Το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας σύμφωνα με το άρθρο 12 του ν. 4455/2017 (ΦΕΚ Α' 22), θεσπίζει, συντονίζει και εποπτεύει το πρόγραμμα "Σχολικά Γεύματα". Το πρόγραμμα υλοποιείται από το 2017 και παρέχει σχολικά γεύματα σε μαθητές δημοσίων δημοτικών σχολείων, προκειμένου να καλυφθούν, κατά το δυνατόν, οι ανάγκες σίτισης της συγκεκριμένης ομάδας του πληθυσμού. Παράλληλα, στοχεύει στην κοινωνικοποίηση των μαθητών, στην πρόληψη φαινομένων σχολικής διαρροής, στην ανάπτυξη ενός συμμετοχικού τραπέζιού, με στόχο την καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας και αλληλεγγύης στη σχολική κοινότητα. Αποτελεί επίσης καλή πρακτική για την ανάπτυξη ενός υγιεινού τρόπου διατροφής μέσω της μεσογειακής διατροφής.
- **2018:** Η Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική της Ελλάδας, η οποία εγκρίθηκε τον Μάιο, ευθυγραμμίζεται με τα γενικότερα θέματα και τις προβλέψεις των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Αυτό περιλαμβάνει την εστίαση στον ΣΒΑ 4, ιδίως στον ΣΒΑ 4.7, ο οποίος αφορά την Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΕΑΑ). Αντιμετωπίζονται οκτώ εθνικές προτεραιότητες που δίνουν έμφαση στην "παροχή εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς".
- **2018:** Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μετατράπηκαν σε Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία (ΚΕΑ), σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 12 του ν. 4547/2018 (Α' 102).
- **2020:** Οι δραστηριότητες της Ευέλικτης Ζώνης μετονομάζονται σε "Εργαστήρια Δεξιοτήτων" και επικεντρώνονται στην καλλιέργεια Κοινωνικών Δεξιοτήτων Ζωής (Αυτοφροντίδα, Κοινωνικές δεξιότητες, Ενσυναίσθηση και ευαισθησία, Ιδιότητα του Πολίτη, Προσαρμοστικότητα, Ανθεκτικότητα, Υπευθυνότητα). Τα θέματα εστίασης περιλαμβάνουν την ισότητα των φύλων, την παγκόσμια ιθαγένεια και τα εγγενή δικαιώματα όλων των ατόμων στην αξιοπρέπεια και τον σεβασμό.
- **2021:** (Άρθρο 18 / Νόμος 4823 (2021)).
- **2021:** Πιλοτική εφαρμογή των νέων αναθεωρημένων προγραμμάτων σπουδών στα πιλοτικά σχολεία. Αυτά τα νέα προγράμματα σπουδών έχουν ως στόχο να προετοιμάσουν τους μαθητές για τις μελλοντικές προκλήσεις, αντιμετωπίζοντας κρίσιμα θέματα όπως η βιωσιμότητα, η ιδιότητα του πολίτη και οι επιπτώσεις των ταχέων τεχνολογικών εξελίξεων και των εξελισσόμενων κοινωνικών δυναμικών.

- **2021:** Το Υπουργείο Εξωτερικών προωθεί τη συμμετοχή σχολικών μονάδων όλων των βαθμίδων σε τοπικά, περιφερειακά, εθνικά και διεθνή δίκτυα. Για την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της κατανόησης της αειφορίας μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών, οι Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, μέσω των Τμημάτων Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Υποθέσεων και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, υλοποιούν εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και προγράμματα που έχουν λάβει έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- **2023-2024:** Ακαδημαϊκό έτος: Θα εφαρμοστούν νέα προγράμματα σπουδών, που θα συμπέσουν με την εισαγωγή της προσέγγισης "πολλαπλών βιβλίων", η οποία επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να επιλέγουν το βιβλίο από το οποίο επιθυμούν να διδάξουν στην τάξη, μεταξύ των εγκεκριμένων βιβλίων που περιλαμβάνονται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (ΜΔΒ), ενώ ταυτόχρονα όλα τα εγκεκριμένα βιβλία θα είναι διαθέσιμα σε ψηφιακή βιβλιοθήκη, ώστε οι μαθητές να μπορούν να συνδυάζουν τις πηγές και να καλλιεργούν έτσι περαιτέρω την κριτική τους σκέψη.
- **2024:** Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής ανέθεσε στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου τη δημιουργία ενός "Οδηγού καθηγητή για προγράμματα που αποσκοπούν στην προώθηση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών στα κοινά". Επιπλέον, το Ινστιτούτο διοργάνωσε σχετικά σεμινάρια σε συνεργασία με το Global Education Network Europe (GENE).
- **2024:** που προωθεί μια ολιστική προσέγγιση, ενσωματώνοντας τους 17 ΣΤΟΧΟΥΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ και καλλιεργώντας την παροχή στους φοιτητές της δυνατότητας να αντιμετωπίσουν σύνθετα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.

2. Πλαίσιο και ανάπτυξη πολιτικών και σχεδίων γύρω από την εφαρμογή του GCE

Η παγκόσμια σημασία της **Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ)** αναγνωρίζεται ευρέως από τη διεθνή κοινότητα. Σε απάντηση αυτής της αναγνώρισης, η UNESCO ξεκίνησε την ανακήρυξη της περιόδου 2005-2014 ως "Δεκαετία της ΕΑΑ"¹². Τον Σεπτέμβριο του 2015, κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής της Νέας Υόρκης, αναλήφθηκε μια σημαντική διεθνής δέσμευση από 150 αρχηγούς κρατών που εκπροσωπούσαν 193 χώρες μέλη των Ηνωμένων Εθνών, η οποία οδήγησε στη θέσπιση των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)¹³. Η πρωτοβουλία αυτή σηματοδότησε μια κομβική στιγμή για τη θεμελίωση της παγκόσμιας ευημερίας και ανάπτυξης σε όλες τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις για τα επόμενα 15 χρόνια, όπως περιγράφεται στην

¹²<https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education>

¹³<https://sdgs.un.org/goals>

Ατζέντα 2030¹⁴. Η Ελλάδα αποδίδει σημαντική σημασία στην επιδίωξη της βιώσιμης ανάπτυξης και είναι βαθιά αφοσιωμένη στην υλοποίηση της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη μαζί με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ).¹⁵

Βασική πολιτική προτεραιότητα για την Ελλάδα είναι να διασφαλίσει ότι "κανείς δεν θα μείνει πίσω", ιδίως στον τομέα της εκπαίδευσης¹⁶. Η πορεία από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ) προς τους ΣΒΑ τονίζει τη σημασία της προώθησης της ενεργού συμμετοχής των πολιτών ως θεμελιώδους αρχής. Πέρα από τους σκοπούς, τους στόχους και τα χαρακτηριστικά των ΣΒΑ, η βασική αποστολή τους είναι η καλλιέργεια πολιτών που διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και κίνητρα για να συμμετάσχουν ενεργά στην αντιμετώπιση των σημερινών προκλήσεων και την πρόληψη των μελλοντικών. Αυτό συνεπάγεται την καλλιέργεια ατόμων που επιδεικνύουν κριτική σκέψη, μπορούν να προβλέπουν τις επιπτώσεις των αποφάσεων και των πράξεών τους και ενσαρκώνουν την αίσθηση της αλληλεγγύης, της ευθύνης και της δέσμευσης, ενώ παράλληλα προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα μέλλον βασισμένο στην κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Η **Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική της Ελλάδας**, η οποία εγκρίθηκε τον Μάιο του 2018¹⁷, ευθυγραμμίζεται με τα γενικότερα θέματα και τις προβλέψεις των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Αυτό περιλαμβάνει εστίαση στον ΣΒΑ 4, ιδίως στον ΣΒΑ 4.7, ο οποίος αφορά την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη (ΕΑΑ). Επιπλέον, η στρατηγική συνάδει με άλλους ΣΒΑ που σχετίζονται με την εκπαίδευση, όπως ο ΣΒΑ 12.8.

Τον Ιούλιο του 2018, η Ελλάδα παρουσίασε την εναρκτήρια **Εθελοντική Εθνική Ανασκόπηση (ΕΕΑ)**¹⁸ κατά τη διάρκεια του Πολιτικού Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (HLPF) του 2018. Η έκθεση αυτή αφορά και τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), περιγράφοντας οκτώ εθνικές προτεραιότητες που ευθυγραμμίζουν τους ΣΒΑ με τις συγκεκριμένες ανάγκες και συνθήκες της χώρας, σύμφωνα με την Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική. Η διαμόρφωση αυτών των οκτώ Εθνικών Προτεραιοτήτων επιτεύχθηκε μέσω εκτεταμένου διαλόγου μεταξύ διαφόρων κυβερνητικών φορέων και της εμπλοκής ποικίλου φάσματος ενδιαφερομένων μερών, που συμπληρώθηκε από μια ολοκληρωμένη άσκηση χαρτογράφησης που διεξήχθη το 2017. Μία από αυτές τις Εθνικές Προτεραιότητες δίνει έμφαση στην "Παροχή εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς", η οποία συνδέεται με τον ΣΒΑ 4 και περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ), όπως περιγράφεται λεπτομερώς στο κεφάλαιο 4.5 της προαναφερθείσας έκθεσης VNR.

Το **Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων** διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της Παγκόσμιας Εκπαίδευσης και των προσπαθειών βιωσιμότητας. Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο υποστηρίζει ενεργά πολιτικές και στρατηγικές σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες που θα ενσωματώνουν τις θεμελιώδεις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, ευθυγραμμίζοντας αυτές τις

¹⁴<https://bit.ly/4dR7nTg>

¹⁵https://unece.org/DAM/env/esd/Implementation/NIR_2018/Preface_final_GR.pdf

¹⁶<https://bit.ly/3BLysdr>

¹⁷<http://www.mindev.gov.gr/greece-a-growth-strategy-for-the-future/>

¹⁸<https://bit.ly/3Y9HtEq>

πρωτοβουλίες με το ευρύτερο εθνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Επιπλέον, το Υπουργείο εκτελεί συγκεκριμένες δράσεις με στόχο την ενίσχυση των εκπαιδευτικών πρακτικών σε κάθε επίπεδο.¹⁹

Δημιουργήθηκε ένα **νέο νομοθετικό πλαίσιο για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ)**, το οποίο ενοποιεί διάφορους θεματικούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της αγωγής υγείας και των πολιτιστικών θεμάτων, σε μια συνεκτική προσέγγιση για το σύνολο του σχολείου. Το πλαίσιο αυτό έχει ως στόχο να προσφέρει στα σχολεία μια ολοκληρωμένη και ενιαία δομή που εφαρμόζεται ομοιόμορφα σε όλους τους εκπαιδευτικούς τομείς, διευκολύνοντας τη συντονισμένη υλοποίηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

Η Ελλάδα επιδεικνύει μια ισχυρή δέσμευση στην εκπαίδευση που περιλαμβάνει την Εκπαίδευση του Πολίτη, την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη, με στόχο την καλλιέργεια ενημερωμένων και υπεύθυνων πολιτών. Τον συντονισμό αυτών των εκπαιδευτικών τομέων διαχειρίζεται η **Διεύθυνση Εκπαίδευσης για την Αειφορία, η οποία συστάθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων το 2018**. Η νεοσύστατη αυτή Διεύθυνση έχει αναλάβει την εποπτεία της **"Υποστήριξης των Σχολικών Προγραμμάτων και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία"**, ενισχύοντας έτσι τον συντονισμό των σχετικών πρωτοβουλιών σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και προωθώντας περαιτέρω την έννοια της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) στο εσωτερικό της χώρας.

Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ)²⁰ λειτουργεί ως επιστημονικός φορέας που υποστηρίζει τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων σε θέματα που αφορούν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η κύρια εστίασή του περιλαμβάνει την έρευνα, την ανάλυση, την παροχή βοήθειας σε θέματα πολιτικής, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών προσαρμοσμένων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε αυτό το πλαίσιο, **το ΙΕΠ έχει ξεκινήσει ένα πρόγραμμα καλλιέργειας δεξιοτήτων στο πλαίσιο της δράσης: "Εκπαίδευση εκπαιδευτικών σε δεξιότητες μέσω εργαστηρίων"** (MIS 5092064). Η Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη περιγράφει διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν δια ζώσης ή σύγχρονη/ασύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία, ευκαιρίες βιωματικής μάθησης, δραστηριότητες που βασίζονται σε ρουτίνες σκέψης και εργαλεία διαλόγου, πρωτοβουλίες που προωθούν τη συνεργασία και την ομαδική εργασία, εμπειρίες που εισάγουν επιστημονικές μεθοδολογίες, μάθηση βασισμένη στο πλαίσιο που προέρχεται από πραγματικές καταστάσεις (όπως μελέτες περιπτώσεων και επίλυση προβλημάτων), δραστηριότητες που προσφέρουν ποικίλες αναπαραστάσεις της πραγματικότητας και εκείνες που ευθυγραμμίζονται με τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των μαθητών, αξιοποιώντας παράλληλα την τεχνολογία και τον ψηφιακό γραμματισμό.²¹

Τον Ιούνιο του 2018, η ψήφιση του νόμου 4547/18²² εισήγαγε τα **"Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία"**, τα οποία αποτελούν εξέλιξη από τα προηγούμενα **"Κέντρα Περιβαλλοντικής**

¹⁹<http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/249>

²⁰<https://iep.edu.gr/el/>

²¹<https://bit.ly/3BohSjv>

²²<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/372828/nomos-4547-2018>

Εκπαίδευσης". Αυτό το νέο πλαίσιο περιλαμβάνει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης, που εκτείνεται πέρα από την απλή έμφαση στις περιβαλλοντικές ανησυχίες . Ως αποτέλεσμα αυτής της νομοθετικής αλλαγής, οι προηγουμένως διακριτές και συχνά αλληλεπικαλυπτόμενες οντότητες των "Συντονιστών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας και Πολιτιστικών Θεμάτων" και των "Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης" ενοποιήθηκαν σε έναν ενιαίο οργανισμό, γνωστό πλέον ως "**Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία**" (ΚΕΑ).

Η πρόσφατα θεσπισθείσα νομοθεσία²³ ορίζει ότι η CES είναι υπεύθυνη για τη συνδρομή των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στη διαμόρφωση και εκτέλεση των στρατηγικών τους σχεδίων, την προσφορά επαγγελματικής ανάπτυξης για τους εκπαιδευτικούς, την προώθηση των εταιρικών σχέσεων με την τοπική κοινότητα, την έναρξη έργων που αποσκοπούν στην τοπική βιώσιμη ανάπτυξη και την ενθάρρυνση ερευνητικών συνεργασιών με πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα.

Για να διευκολυνθεί αυτή η διαδικασία, έχουν διοριστεί νέοι "**Συντονιστές για την Αειφορία**" στα σχολεία για να βοηθήσουν τις προσπάθειες του ΚΕΑ. Αυτοί οι συντονιστές μπορούν να τοποθετηθούν σε μια τάξη γενικού σχολείου, σε μια τάξη γενικού σχολείου με πρόσθετη υποστήριξη ή σε ειδικά οργανωμένες ομάδες ένταξης που είναι επαρκώς στελεχωμένες και λειτουργούν τόσο σε γενικά όσο και σε επαγγελματικά σχολεία. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στη βελτίωση της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, στην καταπολέμηση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και στην προώθηση της ισότητας και της κοινωνικής συνοχής .²⁴

Σε σχολικό επίπεδο:

Στον τομέα της **εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο**, η έννοια της "**Ευέλικτης Ζώνης Δραστηριοτήτων**" παρουσιάζεται²⁵ όπως περιγράφεται λεπτομερώς στο έγγραφο που αναφέρεται. Η πρωτοβουλία αυτή επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να σχεδιάζουν και να υλοποιούν έργα που στοχεύουν στην ενίσχυση των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των μαθητών, εξοπλίζοντάς τους έτσι ώστε να μπορούν να περιηγηθούν στις πολυπλοκότητες της "κοινωνίας της πληροφορίας και της γνώσης" που θα συναντήσουν στη μελλοντική τους ζωή.

Στο χώρο της **Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης**, η Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη ενσωματώνεται στο εθνικό πλαίσιο για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, το οποίο εκτελείται μέσω της "**Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων**"²⁶ . Η πρωτοβουλία αυτή, η οποία περιγράφεται λεπτομερώς στον παρεχόμενο ιστότοπο, αποτελεί τμήμα του εβδομαδιαίου προγράμματος σπουδών, διαθέτοντας τουλάχιστον δύο ώρες για την υλοποίησή της. Η προσέγγισή της, χαρακτηρίζεται από θεματική ελευθερία και μεθοδολογίες ενεργητικής

²³https://unece.org/DAM/env/esd/Implementation/NIR_2018/Preface_final_GR.pdf

²⁴http://users.sch.gr/organopoulos/kathikonta_ypaythinoi.htm

²⁵http://ebooks.edu.gr/info/cps/28depps_EveliktiZoni.pdf

²⁶http://www.pi-schools.gr/download/programs/EuZin/books/odigos_eveliktis_daskalos.pdf

μάθησης. Οι προτεινόμενες θεματικές ενότητες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνουν μια ποικιλία θεμάτων, όπως Περιβαλλοντικά ζητήματα - κοινωνικά και φυσικά - εξοικείωση με το τοπικό περιβάλλον, πολιτισμός με έμφαση στη διαπολιτισμική επικοινωνία και αλληλεπίδραση, ισότητα των φύλων και άλλα σύγχρονα ζητήματα. Επιπλέον, περιλαμβάνονται θεματικές ενότητες που προέρχονται από το πολυθεματικό βιβλίο, η εφαρμογή των φυσικών επιστημών σε καθημερινά πλαίσια, η λογοτεχνία και η ενεργός συμμετοχή τόσο σε σχολικές όσο και σε εξωσχολικές εκδηλώσεις.

Στη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, και συγκεκριμένα στο λύκειο, η εφαρμογή της **Ευέλικτης Ζώνης Δημιουργικών Δραστηριοτήτων**²⁷ έχει σχεδιαστεί για να προωθήσει μια διαθεματική προσέγγιση της μάθησης. Η πρωτοβουλία αυτή, η οποία περιλαμβάνει ένα δίωρο εβδομαδιαίο μάθημα, χρησιμοποιεί μεθοδολογίες βασισμένες σε έργα που εμπλέκουν τα ενδιαφέροντα των μαθητών, ενώ παράλληλα προάγουν τη συνεργασία και την κριτική σκέψη. Στόχος της είναι να εφοδιάσει τους μαθητές με τις βασικές γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την πλοήγηση στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, ενώ παράλληλα καλλιεργεί τις ατομικές κλίσεις, δεξιότητες, ενδιαφέροντα και πρωτοβουλίες τους. Προτεινόμενα θεματικά πεδία προς διερεύνηση σε αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνουν τη Διαπολιτισμική Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση, την Ευρωπαϊκή Διάσταση, την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με έμφαση στο τοπικό περιβάλλον, καθώς και τις πρακτικές εφαρμογές των Φυσικών και Κοινωνικών Επιστημών στην καθημερινή ζωή. Επιπλέον, ενσωματώνονται επίσης θέματα όπως η ισότητα των φύλων και το περιεχόμενο του πολυθεματικού βιβλίου "Εξερευνώντας το σήμερα προετοιμάζουμε το αύριο".

Ο "Οδηγός για την ανάπτυξη διεπιστημονικών δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης"²⁸ έχει σχεδιαστεί για εκπαιδευτικούς διαφόρων ειδικοτήτων και επιδιώκει να ενισχύσει την κατανόηση και την ευαισθητοποίησή τους σχετικά με τις περιβαλλοντικές προκλήσεις. Στόχος του είναι επίσης να τους εφοδιάσει με τις απαραίτητες δεξιότητες για τη δημιουργία και εκτέλεση πρωτοβουλιών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Οι πρωτοβουλίες αυτές αφορούν κρίσιμες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανησυχίες που είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τις τοπικές κοινότητες και πρέπει να προσεγγίζονται με γνώμονα την αειφορία. Ο οδηγός περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των παιδιών, ζητήματα ρατσισμού και ξενοφοβίας, δημοκρατική εκπαίδευση, σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις, η δυσχερής θέση των προσφύγων και των μεταναστών, κοινωνική συνοχή, μετανάστευση, δεξιότητες ενεργού πολιτεϊότητας, εθελοντισμός, αλληλεγγύη, πολιτισμική ποικιλομορφία και βασικές αξίες ζωής, όπως ο σεβασμός, η αγάπη, η ειρήνη, η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η ανεκτικότητα, η ελευθερία, η ειλικρίνεια και η καλοσύνη.

Επιπλέον, ασχολείται με την πρόληψη και τη διαχείριση της βίας μεταξύ των μαθητών σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα.

Τον Οκτώβριο του 2018, το **Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων** ξεκίνησε τη δημιουργία διυπουργικής ομάδας εργασίας με επίκεντρο την Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη

²⁷ http://ebooks.edu.gr/info/cps/28depps_EveliktiZoni.pdf

²⁸ <http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/249>

Ανάπτυξη. Η εν λόγω ομάδα, η οποία αρχικά συστάθηκε σε ad-hoc βάση, σκοπεύει να επισημοποιηθεί επίσημα, επιτρέποντάς της να λειτουργήσει ως τακτική πλατφόρμα συντονισμού που προωθεί την οριζόντια συνεργασία μεταξύ των διαφόρων υπουργείων.

Το 2021, το **Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ)** εισήγαγε 166 νέα προγράμματα σπουδών για διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, συμπεριλαμβανομένων του Νηπιαγωγείου, του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου Γενικής Εκπαίδευσης²⁹. Μεταξύ αυτών, 123 είναι εντελώς νέα, ενώ 43 είναι αναθεωρήσεις προηγούμενων προγραμμάτων σπουδών που αναπτύχθηκαν μεταξύ 2011 και 2014 στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας "**Νέο Σχολείο**". Η μεταρρύθμιση αυτή δεν επικεντρώθηκε μόνο στην καινοτομία των προγραμμάτων σπουδών, αλλά έδωσε επίσης έμφαση στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και στην πρακτική εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων σπουδών σε πραγματικές εκπαιδευτικές συνθήκες, συγκεκριμένα μέσω πιλοτικών προγραμμάτων που πραγματοποιήθηκαν σε Πρότυπα και Πειραματικά σχολεία κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023. Αυτά τα νέα προγράμματα σπουδών έχουν ως στόχο να προετοιμάσουν τους μαθητές για τις μελλοντικές προκλήσεις, αντιμετωπίζοντας κρίσιμα θέματα όπως η βιωσιμότητα, η ιδιότητα του πολίτη και οι επιπτώσεις των ταχέων τεχνολογικών εξελίξεων και των εξελισσόμενων κοινωνικών δυναμικών. Βασική έμφαση δίνεται επίσης στη συμπερίληψη, διασφαλίζοντας ότι οι διαφορετικές ταυτότητες, γλώσσες, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις όλων των μαθητών αναγνωρίζονται και αγκαλιάζονται χωρίς διακρίσεις. Επιπλέον, το ΙΕΠ αναπτύσσει ένα ψηφιακό αποθετήριο για τα προγράμματα "Εργαστήρια Δεξιοτήτων", τα οποία θα καλύπτουν διάφορα θέματα, όπως η Οικολογία, η Κλιματική Αλλαγή, η Πολιτική Προστασία, η Πολιτιστική Κληρονομιά, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Ένταξη, με μεγάλη έμφαση στον αμοιβαίο σεβασμό, τη διαφορετικότητα και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών.³⁰

Το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, σε συνεργασία με το **Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής**, ξεκίνησε μια πρωτοβουλία με τίτλο "**Εργαστήρια Δεξιοτήτων: Εργαστήρια δεξιοτήτων του 21ου αιώνα**". Το πρόγραμμα αυτό εισάγει νέες θεματικές περιοχές στα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών, δίνοντας έμφαση στην παγκόσμια προοπτική³¹. Η εκπαιδευτική πρωτοβουλία που είναι γνωστή ως "Εργαστήρια Δεξιοτήτων" στο πλαίσιο της διδακτικής ενότητας περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα σχολικών μονάδων, συμπεριλαμβανομένων των νηπιαγωγείων, των δημοτικών σχολείων και των γυμνασίων. Το πρόγραμμα αυτό χαρακτηρίζεται από την καινοτομία και δυναμική του προσέγγιση στη διδασκαλία, με στόχο την παροχή ελκυστικών και αποτελεσματικών εκπαιδευτικών εμπειριών.³²

Από τον Φεβρουάριο του 2020, το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας, σε συνεργασία με το **Ελληνικό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ)**, εφαρμόζει ένα πιλοτικό πρόγραμμα στην υποχρεωτική εκπαίδευση με τίτλο "**Εργαστήρια Δεξιοτήτων: Εργαστήρια Δεξιοτήτων 21ου αιώνα**"³³. Η

²⁹<http://iep.edu.gr/el/nea-programmata-spoudon-arxiki-selida>

³⁰<https://iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs>

³¹<https://www.iep.edu.gr/el/espa-2014-2020/14-anabathmisi-programmaton-spoudon-dimiourgia-ekpaideytikou-ylikou-mis-5035542>

³²https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/ergastiria_dexiotiton_athmiavthmia.pdf

³³<http://iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs>

πρωτοβουλία αυτή επικεντρώνεται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων του 21ου αιώνα, ενώ παράλληλα ασχολείται με θέματα ισότητας, ισονομίας και ίσων ευκαιριών. Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί για να παρέχει ένα ασφαλές περιβάλλον όπου τα νεαρά άτομα μπορούν να συμμετάσχουν σε συζητήσεις σχετικά με τη δικαιοσύνη εντός διαφορετικών και διαπολιτισμικών δημοκρατικών κοινωνιών, καθώς και άλλα πιεστικά σύγχρονα ζητήματα. Τα θέματα εστίασης περιλαμβάνουν την ισότητα των φύλων, την παγκόσμια ιθαγένεια και τα εγγενή δικαιώματα όλων των ατόμων στην αξιοπρέπεια και τον σεβασμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μελέτη αυτή αναγνωρίστηκε από το ως μία από τις επτά υποδειγματικές πρωτοβουλίες Παγκόσμιας Εκπαίδευσης που επιλέχθηκαν από το GENE και έλαβε επιχορήγηση ύψους 10.000 ευρώ.³⁴

Η έννοια της "παγκόσμιας εκπαίδευσης" έχει σημαντική σημασία ως στόχος στο πλαίσιο των σύγχρονων σχολικών προγραμμάτων σπουδών. Πρωταρχικό μέλημα της ανάπτυξης του συνόλου των Προγραμμάτων Σπουδών είναι η ενδυνάμωση των μαθητών να αναγνωρίζουν αξίες και να κατανοούν αρχές που ενισχύουν το αίσθημα ευθύνης, προετοιμάζοντάς τους έτσι να γίνουν ενεργοί πολίτες. Η προετοιμασία αυτή περιλαμβάνει την ενεργό συμμετοχή σε πρωτοβουλίες και πρακτικές που στοχεύουν στην αντιμετώπιση των πιεστικών προκλήσεων της εποχής μας³⁵.

Τον Φεβρουάριο του 2024, το **Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής ανέθεσε στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου τη δημιουργία ενός "Οδηγού για εκπαιδευτικούς για προγράμματα που αποσκοπούν στην προώθηση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών στα κοινά"**. Επιπλέον, το Ινστιτούτο διοργάνωσε σχετικά σεμινάρια σε συνεργασία με το **Global Education Network Europe (GENE)**.³⁶

Ο συγκεκριμένος οδηγός αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο μιας ευρύτερης πρωτοβουλίας που αποσκοπεί στο να εφοδιάσει τους μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις στάσεις που είναι απαραίτητες για την ενεργό συμμετοχή των πολιτών. Περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που επιτρέπουν στους μελλοντικούς πολίτες να συμμετέχουν αποτελεσματικά και θετικά στις κοινωνικές υποθέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται έκκληση για τη δημιουργία ενός Οδηγού για εκπαιδευτικούς που θα περιλαμβάνει προγράμματα δράσης σχεδιασμένα για την ενίσχυση της ενεργού πολιτεϊότητας των μαθητών. Ο οδηγός αυτός θα απευθύνεται σε μαθητές από το νηπιαγωγείο μέχρι και την τρίτη τάξη του Λυκείου και θα είναι ευθυγραμμισμένος με τα Νέα Προγράμματα Σπουδών διαφόρων μαθημάτων καθώς και με τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων.

Ο οδηγός του εκπαιδευτικού θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

- Η γενική φιλοσοφία και οι βασικές παιδαγωγικές και ψυχοκοινωνικές αρχές.
- Κάλυψη τουλάχιστον των ακόλουθων θεματικών πεδίων:
 - ο κοινωνική αλληλεγγύη - στήριξη των ευάλωτων ομάδων

³⁴<https://knowledge.gene.eu/countries/greece/>

³⁵<https://bit.ly/3YmuhgV>

³⁶<https://bit.ly/4dV0r7W>

- ο συνύπαρξη στην κοινότητα (π.χ. δράσεις ένταξης με άλλα σχολεία, κοινά προγράμματα με άλλα
 - ο κοινοτικές υπηρεσίες/διαφορετικοί τύποι σχολείων/ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, τρίτη ηλικία)
 - ο δικτύωση μέσω συμμετοχικών δράσεων και πρωτοβουλιών για τη βοήθεια όσων έχουν ανάγκη
 - ο καταστάσεις (φυσικές καταστροφές, ανθρωπιστικές κρίσεις)
 - ο προώθηση της ποιότητας ζωής του γενικού πληθυσμού (υγεία, εκπαίδευση, δικαιώματα)
 - ο προστασία και προώθηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος
- Η μεθοδολογία για την εφαρμογή βασικών ενδεικτικών τύπων δραστηριοτήτων ενεργού πολιτειότητας των μαθητών ανά θεματικό πεδίο για όλες τις ηλικιακές ομάδες (ενδεικτικά Νηπιαγωγείο - Α & Β Δημοτικού, Γ & Δ Δημοτικού, Ε & ΣΤ Δημοτικού, Γυμνάσιο, Λύκειο).
 - Η μεθοδολογία θα περιγραφεί με βάση ένα συγκεκριμένο παράδειγμα δράσης (π.χ. εθελοντισμός) για κάθε θεματικό τομέα και ηλικιακή ομάδα.
 - Ιδέες (επιγραμματικές) για άλλες συναφείς δράσεις ανά θεματικό πεδίο και ηλικιακή ομάδα.
 - Πηγές σχετικές με το πρόγραμμα (εξωτερικές βιβλιογραφικές αναφορές).

Το προσεχές σχολικό έτος, που αρχίζει στις 11 Σεπτεμβρίου 2024, θα εφαρμόσει 11 αλλαγές με στόχο την ενίσχυση της εκπαιδευτικής εμπειρίας, όπως συζητήθηκε σε συνάντηση μεταξύ του Πρωθυπουργού της Ελλάδας και του Υπουργού Παιδείας. Μια σημαντική τροποποίηση αφορά την ενσωμάτωση των **δράσεων Ενεργού Πολίτη** στο πρόγραμμα σπουδών, το οποίο ευθυγραμμίζεται με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Η πρωτοβουλία αυτή αποσκοπεί στο να εφοδιάσει τους μαθητές με δεξιότητες που σχετίζονται με την υγιεινή διαβίωση, την περιβαλλοντική διαχείριση, την κοινωνική ευθύνη και την καινοτόμο σκέψη.³⁷

Στις 22 Σεπτεμβρίου 2024, ο Υπουργός Παιδείας περιέγραψε τις ακόλουθες προτεραιότητες για την εκτέλεση πρωτοβουλιών ενεργού πολιτειότητας εντός των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. **Η Ελλάδα έχει γίνει το πρωτοπόρο έθνος που ευθυγραμμίζει το εκπαιδευτικό της πρόγραμμα με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.** Η πρωτοβουλία στοχεύει να εφοδιάσει τους μαθητές με γνώσεις και δεξιότητες που σχετίζονται με τον υγιεινό τρόπο ζωής, την περιβαλλοντική διαχείριση, την κοινωνική ευθύνη και την καινοτόμο σκέψη. Τα εργαστήρια δεξιοτήτων ενισχύουν το πρόγραμμα σπουδών με την ενσωμάτωση δραστηριοτήτων που αντιμετωπίζουν θέματα όπως η ενδοσχολική βία, ο εκφοβισμός, η προστασία του περιβάλλοντος και η υποστήριξη της κοινότητας, ενώ παράλληλα προωθούν ειδικές σχολικές ημέρες που επικεντρώνονται στην ευζωία των ζώων, τον αθλητισμό και την ψυχική υγεία.

³⁷ <https://www.iefimerida.gr/politiki/aytes-einai-oi-11-allages-poy-erhontai-sta-sholeia>

Σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, από το νηπιαγωγείο έως το τρίτο έτος του λυκείου, θα ενσωματωθεί στο πρόγραμμα σπουδών μια νέα συνιστώσα με τίτλο "ομαδικές εθελοντικές δράσεις ενός ενεργού πολίτη". Η πρωτοβουλία αυτή θα δώσει έμφαση στην εκπαίδευση που επικεντρώνεται σε περιβαλλοντικά θέματα και την αειφορία. Στο πλαίσιο αυτό, θα ενισχυθεί η συμβολή των 58 εκπαιδευτικών κέντρων για το περιβάλλον και την αειφορία για την προώθηση εθελοντικών δραστηριοτήτων. Τα θέματα που πραγματεύονται τα "Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία" (CES) είναι στενά εναρμονισμένα με τα μοναδικά χαρακτηριστικά των τοπικών φυσικών περιβαλλόντων, αντιμετωπίζοντας κρίσιμα ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή, η διαχείριση των αποβλήτων, η διατήρηση των φυσικών πόρων, η προστασία των υδάτινων πόρων, η ανακύκλωση, η κυκλική οικονομία και η ατμοσφαιρική ρύπανση. Η πρωτοβουλία αυτή θα ξεπεράσει την έννοια του απλού μαθήματος, καθώς θα περιλαμβάνει δομημένες ομαδικές δραστηριότητες που προγραμματίζονται καθ' όλη τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους, ενσωματωμένες στο πρόγραμμα σπουδών, κατά τη διάρκεια εκδρομών και σε διάφορες σχολικές εκδηλώσεις. Για κάθε δραστηριότητα που αναλαμβάνεται, θα τηρείται τεκμηρίωση με τη μορφή ηλεκτρονικού χαρτοφυλακίου, που θα αντικατοπτρίζει τις συνεισφορές και τις προσπάθειες κάθε τάξης ή τμήματος. Αυτό θα χρησιμεύσει ως συστηματική καταγραφή της προόδου και των επιτευγμάτων του προγράμματος.

Στη στοιχειώδη εκπαίδευση, οι καθορισμένες διδακτικές ώρες θα διατεθούν για δραστηριότητες που σχετίζονται με περιβαλλοντικές μελέτες και αγωγή του πολίτη, εκτός από εργαστήρια ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Στο λύκειο, οι εθελοντικές δραστηριότητες θα ενσωματωθούν στις προγραμματισμένες ώρες των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων, ανεξάρτητα από την ατομική επιλογή. Τόσο στα Γενικά όσο και στα Επαγγελματικά Λύκεια, οι δραστηριότητες αυτές θα ενσωματωθούν στο πρόγραμμα σπουδών της πολιτικής αγωγής και της φιλοσοφίας (Απόστολος Λακασάς, Καθημερινή Εφημερίδα (Καθημερινή)

³⁸

Ήδη στις αρχές Νοεμβρίου 2024, έχει δημοσιευτεί η απόφαση για το Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) "Ενεργός Πολίτης Δράσεις", το οποίο προωθεί μια ολιστική προσέγγιση, ενσωματώνοντας τους 17 ΣΤΟΧΟΥΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ και καλλιεργώντας δίνει στους φοιτητές την ευκαιρία να αντιμετωπίσουν σύνθετα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά ζητήματα³⁹. Η απόφαση περιλαμβάνει μια αναλυτική περιγραφή του Προγράμματος Σπουδών "Δράσεις Ενεργού Πολίτη", και καθορίζει τα γνωστικά αντικείμενα, τους γενικούς στόχους και τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, δίνοντας την ευκαιρία στους φοιτητές να διερευνήσουν το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων, αναζητώντας συνδέσεις με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Διάφορα σχετικά υπουργεία και οργανισμοί ενθαρρύνουν ενεργά τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων σε τοπικά, περιφερειακά, εθνικά και διεθνή δίκτυα. Μεταξύ αυτών είναι το **Υπουργείο Εξωτερικών**⁴⁰ το οποίο συνεργάζεται με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για

³⁸<https://www.kathimerini.gr/society/563229259/mathimata-ethelontismoy-apo-to-nipiagogeio/>

³⁹<https://search.et.gr/el/fek/?fekId=773114>

⁴⁰<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/stochoi-viosimis-anaptyxis/>

την ευθυγράμμιση με τον 17ο στόχο βιώσιμης ανάπτυξης έως το 2030, προωθώντας έτσι τη συμμετοχή των σχολείων σε διάφορα δίκτυα.

Το Εθνικό Υπουργείο Εξωτερικών προχώρησε στην εκπόνηση και υιοθέτηση των ακόλουθων σχεδίων δράσης:

- Κείμενα εθνικής στρατηγικής για μια σειρά από εξειδικευμένους τομείς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και τη μείωση της φτώχειας για την περίοδο 2021 - 2027.
- Εθνικό σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα του παιδιού.
- Εθνική στρατηγική και εθνικό σχέδιο δράσης για την κοινωνική ένταξη των Ρομά για την περίοδο 2021 - 2030.
- Εθνικό σχέδιο δράσης για την ισότητα των φύλων για την περίοδο 2021 - 2025.
- Εθνικό σχέδιο δράσης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση για την περίοδο 2022 - 2027.

Το **Υπουργείο Εξωτερικών** προωθεί τη συμμετοχή σχολικών μονάδων όλων των βαθμίδων σε τοπικά, περιφερειακά, εθνικά και διεθνή δίκτυα. Για την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της κατανόησης της αειφορίας μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών, οι Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, μέσω των Τμημάτων Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Υποθέσεων και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, υλοποιούν εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και προγράμματα που έχουν λάβει έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.⁴¹

Η νέα **Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και τη Μείωση της Φτώχειας** εκπονήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας του **Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας**, μετά την επικαιροποίηση της **Εθνικής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης** του 2018. Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και τη Μείωση της Φτώχειας δεν περιορίζεται και δεν εξαντλείται αποκλειστικά στην εκπλήρωση της αναγκαίας σκοπιμότητας. Επεκτείνεται πέραν αυτού, συνιστώντας το εθνικό κείμενο στρατηγικού σχεδιασμού που επιχειρεί να ανταποκριθεί στη συντριπτική πλειοψηφία των ήδη διαπιστωμένων ή αναδυόμενων αναγκών των ειδικών και ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, μετά από μια δύσκολη και παρατεταμένη περίοδο οικονομικής και υγειονομικής κρίσης. Το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας σύμφωνα με το άρθρο 12 του ν. 4455/2017 (ΦΕΚ Α' 22)⁴² θεσπίζει, συντονίζει και εποπτεύει το πρόγραμμα "Σχολικά Γεύματα". Η διαχείριση του προγράμματος έχει ανατεθεί στον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ). Το πρόγραμμα εφαρμόζεται από το 2017 και παρέχει σχολικά γεύματα σε μαθητές δημόσιων δημοτικών σχολείων, προκειμένου να καλυφθούν, κατά το δυνατόν, οι ανάγκες σίτισης της συγκεκριμένης ομάδας του πληθυσμού. Παράλληλα, στοχεύει στην κοινωνικοποίηση των μαθητών, στην πρόληψη φαινομένων σχολικής διαρροής και στην ανάπτυξη ενός συμμετοχικού τραπέζιου, με στόχο την καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας και αλληλεγγύης στη σχολική κοινότητα. Αποτελεί επίσης καλή πρακτική

⁴¹<https://bit.ly/4eIZRLE>

⁴²<https://minscfa.gov.gr/scholika-gevματα/>

για την ανάπτυξη ενός υγιεινού τρόπου διατροφής μέσω της μεσογειακής διατροφής. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται σε 1.620 σχολεία της χώρας, σύμφωνα με τις κοινές αποφάσεις των Υπουργών Παιδείας και Θρησκευμάτων και Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Η επέκταση του προγράμματος είναι μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία προστίθενται σταδιακά νέες σχολικές μονάδες.

Επιπλέον, **οι ΜΚΟ στην Ελλάδα** διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην οργάνωση και υλοποίηση σχετικών δραστηριοτήτων και έργων με την ΕΑΑ σε συνεργασία με σχολεία και άλλους εκπαιδευτικούς φορείς (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2015). Συνεργάζονται με σχολεία και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα για την οργάνωση και υλοποίηση δραστηριοτήτων και έργων σχετικά με την ΕΑΑ, προκειμένου να έχουν ευρύτερο αντίκτυπο και μεγαλύτερο κοινό. Ενδεικτικά αναφέρω ότι η ΕΑΒ είναι ένα από τα σημαντικότερα προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

- Το **Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)** είναι ένας ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός παραγωγής έρευνας, ιδεών και προτάσεων πολιτικής, που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1988. Συμβάλλει στη δημιουργία ενός Δικτύου Οργανώσεων και Ομάδων της Κοινωνίας των Πολιτών στο πλαίσιο των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ⁴³. Το πρόγραμμα "Κλίμα και Αειφορία"⁴⁴ καλύπτει και συνδυάζει ένα ευρύ φάσμα ερευνητικών πεδίων που συνδέονται με τις προκλήσεις που προκύπτουν από την επιτάχυνση της κλιματικής αλλαγής, την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, την ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη και την ανθεκτικότητα στις κρίσεις. Περιλαμβάνει δράσεις για τα παιδιά, όπως η Έκθεση "Η κλιματική αλλαγή και το θεσμικό πλαίσιο για τα παιδιά στην Ελλάδα" και η Εργαλειοθήκη T4T: Μάθηση για την κλιματική αλλαγή και τεχνικές προσομοίωσης στο σχολείο.
- Από το 1995, ο **"ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ"**⁴⁵, μια αστική, μη κυβερνητική και μη κερδοσκοπική περιβαλλοντική οργάνωση, υλοποιεί με επιτυχία δράσεις Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Κάθε χρόνο χιλιάδες μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου εκπαιδεύονται από την εξειδικευμένη Παιδαγωγική Ομάδα του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους για την άγρια ζωή και τη βιοποικιλότητα της χώρας μας. Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ φιλοξενεί και ξεναγεί τα σχολεία στο Διεθνές Περιβαλλοντικό Κέντρο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να δουν από κοντά αρκούδες, λύκους και λύγκες και να μάθουν για την άγρια ζωή και τη βιοποικιλότητα.

Οι πλατφόρμες της κοινωνίας των πολιτών και της νεολαίας προωθούν τους ΣΒΑ και την ιδιότητα του πολίτη, όπως:

⁴³<https://www.eliamep.gr/eliamep/>

⁴⁴<https://www.eliamep.gr/program/klima-kai-viosimi-anaptyxi/>

⁴⁵<https://www.arcturos.gr/gr/organismos/organismos/>

- Η **Ελληνική Πλατφόρμα για την Ανάπτυξη**⁴⁶ λειτουργεί ως ένας ολοκληρωμένος οργανισμός που λειτουργεί ως "εθνική πλατφόρμα" και συντονίζει ένα δίκτυο ελληνικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ). Οι οργανώσεις αυτές δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη, της ανθρωπιστικής βοήθειας, των πρωτοβουλιών για την παγκόσμια ιθαγένεια και της κοινωνικής υποστήριξης της ανάπτυξης.
- Το **Ελληνικό Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας** είναι μια αυτοδιοικούμενη, μη κερδοσκοπική ομοσπονδία που αποτελείται από διάφορες οργανώσεις νεολαίας. Ο κύριος στόχος του είναι η εμπλοκή των νέων ατόμων μέσω της εκτέλεσης εργαστηρίων, συνεδρίων, πολιτιστικών πρωτοβουλιών, σεμιναρίων και μιας σειράς άλλων δραστηριοτήτων. Το συμβούλιο στοχεύει στην άμεση αντιμετώπιση των αναγκών και των ενδιαφερόντων του νεανικού δημογραφικού πληθυσμού.⁴⁷

3. Έρευνα σχετικά με τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις της εφαρμογής των στρατηγικών ΓΣΕ (και των συναφών στρατηγικών και πολιτικών) σε εθνικό επίπεδο

3.1. Σύνοψη περιγραφή της μεθοδολογίας

Η μελέτη αυτή βασίζεται σε δύο διαφορετικές μεθοδολογίες:

α) Έρευνα με τη χρήση συνεντεύξεων

Για την παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης, με προκαθορισμένες ανοικτές ερωτήσεις, οι οποίες χρησίμευσαν ως κατευθυντήριες γραμμές. Πραγματοποιήθηκαν δεκαέξι συνεντεύξεις, με τη χρήση εργαλείων εξ αποστάσεως, κατά τη διάρκεια των οποίων τα δεδομένα καταγράφηκαν από τους ερευνητές, με τη συγκατάθεση των συμμετεχόντων. Μετά την απομαγνητοφώνηση των δεδομένων, η ερευνητική ομάδα πραγματοποίησε "ανάλυση περιεχομένου" των συνεντεύξεων, ακολουθώντας μια πλήρως ποιοτική ερμηνεία των δεδομένων.

⁴⁶<https://gcap.global/coalition/greece/>

⁴⁷<https://www.esyn.gr/en/about-esyn/principles-and-objectives-of-h.n.y.c/>

Οι συμμετέχοντες προέρχονται από διαφορετικές θέσεις ευθύνης στον τομέα της εκπαίδευσης, προσφέροντας έτσι μια πλούσια και ποικίλη προοπτική. Ειδικότερα, ταξινομούνται ως εξής, σύμφωνα με τον τίτλο εργασίας τους.

Τίτλος θέσης	Αριθμός συμμετεχόντων
Περιφερειακοί Διευθυντές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	2
Αναπληρωτές Περιφερειακοί Διευθυντές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	1
Διευθυντές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	1
Σύμβουλοι εκπαίδευσης	7
Διευθυντές	1
Εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	1
Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	1
Εκπαιδευτικός στο Κέντρο Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία	1
Συντονιστές ευρωπαϊκών έργων	1
ΣΥΝΟΛΟ	16

Ο μέσος όρος της εκπαιδευτικής εμπειρίας των συμμετεχόντων είναι 32,7 έτη, ο μέσος όρος της προϋπηρεσίας στη θέση ευθύνης τους είναι 7,4 έτη και η συντριπτική τους πλειοψηφία δηλώνει ότι έχει ασχοληθεί με θέματα εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια πολιότητα.

β) Έρευνα με τη χρήση ομάδας εστίασης:

Τα δεδομένα από την έρευνα της Ομάδας Εστίασης αναλύθηκαν με βάση τη θεματική ανάλυση περιεχομένου. Η θεματική ανάλυση του κειμένου που παρουσιάστηκε αποκαλύπτει διάφορα βασικά θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση, την παγκόσμια ιθαγένεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Για την υποστήριξη των αξιολογήσεων και τη διεξαγωγή βαθύτερης ανάλυσης των αντιλήψεων, των προτάσεων και των ανησυχιών που εξέφρασαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα μέσω των συνεντεύξεων, χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο των ομάδων εστίασης. Μέσω της ομαδικής συζήτησης, επιτράπηκε η ανταλλαγή απόψεων και ιδεών μεταξύ των συμμετεχόντων, προσφέροντας πολύτιμες πληροφορίες και προοπτικές, για την κατανόηση των προκλήσεων και των ευκαιριών που σχετίζονται με την παγκόσμια ιθαγένεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη, για την ενίσχυση της συνεργασίας και την ανταλλαγή ιδεών μεταξύ εκπαιδευτικών, φορέων χάραξης πολιτικής και πολιτών, προωθώντας την αλληλεπίδραση, καθώς και για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υλικών που ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες και προτιμήσεις των

μαθητών και των κοινοτήτων και για την ανάπτυξη προτάσεων πολιτικής που προωθούν την παγκόσμια ιθαγένεια και τις βιώσιμες πρακτικές σε τοπικό και διεθνές επίπεδο.

Η ομάδα εστίασης που συγκροτήθηκε για τις ανάγκες της έρευνας περιελάμβανε στελέχη και στελέχη εκπαιδευτικών ιδρυμάτων καθώς και εκπαιδευτικούς με ευθύνη για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος θέσης:	Αριθμός
Διευθυντής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	1
Διευθυντής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	1
Σύμβουλος εκπαίδευσης	1
Διευθυντές δημοτικών σχολείων	2
Διευθυντές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	1
Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	1
Επικεφαλής του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Εκπαίδευσης για την Αειφορία	1
ΣΥΝΟΛΟ	8

Η μέση εκπαιδευτική εμπειρία των συμμετεχόντων είναι 27,5 έτη και η μέση υπηρεσία τους σε θέση ευθύνης είναι 11 έτη. Όλοι έχουν ασχοληθεί με θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και παγκόσμιας πολιτεότητας, τόσο από τη θέση του εκπαιδευτικού στην τάξη όσο και στο πλαίσιο του ρόλου και των ευθυνών που απορρέουν από τη θέση ευθύνης τους.

Όσον αφορά τα καθήκοντα και τις ευθύνες τους, διευκρινίζεται ότι:

- **Περιφερειακοί Διευθυντές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Αναπληρωτές Περιφερειακοί Διευθυντές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης:** Κατέχουν θέσεις ευθύνης σε περιφερειακό επίπεδο, με αρμοδιότητες που σχετίζονται με τη διοίκηση και την εποπτεία των εκπαιδευτικών διαδικασιών σε ευρύτερες περιοχές, προσφέροντας υποστήριξη και εναλλακτικές προσεγγίσεις στη διοίκηση της εκπαίδευσης.
- **Διευθυντές πρωτοβάθμιας/δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης:** Ευθύνη και εμπειρία στην οργάνωση, διοίκηση και διαχείριση όλων των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας/δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Είναι υπεύθυνοι για το διοικητικό και εκπαιδευτικό έργο που παράγεται από τις σχολικές μονάδες ευθύνης τους, καθώς και για τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού της Περιφερειακής Ενότητας που υπηρετούν.
- **Εκπαιδευτικοί σύμβουλοι:** έχοντας τη μεγαλύτερη συμμετοχή στην έρευνα, οι εκπαιδευτικοί σύμβουλοι ενισχύουν την έρευνα με εξειδικευμένες γνώσεις και προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών πρακτικών, καθώς έχουν την παιδαγωγική και διδακτική ευθύνη των σχολείων, την ευθύνη για την εφαρμογή των καινοτομιών από τους εκπαιδευτικούς, καθώς

και την ευθύνη για την εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Εποπτεύουν και αξιολογούν το εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό έργο που παράγεται από όλους τους εκπαιδευτικούς των σχολείων της ευθύνης τους, καθώς και τις δράσεις που υλοποιούνται στα σχολεία.

- **Διευθυντές σχολείων** (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης): με εμπειρία στη διοίκηση, είναι υπεύθυνοι για τη διοικητική, οργανωτική και παιδαγωγική λειτουργία των σχολικών μονάδων που υπηρετούν, καθώς και για την οργάνωση δραστηριοτήτων με τη συνεργασία της ευρύτερης κοινότητας και των γονέων των μαθητών, καθώς και για την ενδοσχολική επιμόρφωση με τη βοήθεια ειδικών. Εποπτεύουν και αξιολογούν το διοικητικό και παιδαγωγικό έργο που παράγεται από όλους τους εκπαιδευτικούς του σχολείου.
- **Εκπαιδευτικοί Δημοτικού/Γυμνασίου**: προσφέρουν τις απόψεις τους από κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης σχετικά με την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος, την οργάνωση και την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, τη διδακτική εφαρμογή των μαθημάτων και των δραστηριοτήτων, καθώς και τα πραγματικά προβλήματα σε όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- **Κέντρο Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία Εκπαιδευτικός/επικεφαλής**: είναι ειδικός σε θέματα περιβάλλοντος και αειφορίας και συμβάλλει στη συζήτηση παρουσιάζοντας σημαντικές διαστάσεις για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια.
- **Συντονιστές ευρωπαϊκών έργων**: συμβάλλουν με γνώσεις σχετικά με ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και έργα που σχετίζονται με την εκπαίδευση.

Η ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων και στις δύο ερευνητικές μεθόδους σχετικά με **το ρόλο και την ευθύνη του οργανισμού που τους απασχολεί όσον αφορά την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιθαγένεια**, αναδεικνύει ως κύρια σημεία τα εξής:

- **Υποστήριξη πολιτικών και προγραμμάτων**: τα ιδρύματα στα οποία εργάζονται οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι υπεύθυνα για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών πολιτικών που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη και την υποστήριξη και προώθηση των αντίστοιχων προγραμμάτων στα σχολεία, καθώς και για την προώθηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια μέσω της χρήσης δημιουργικών εργαλείων και συμμετοχικών προσεγγίσεων για την ενδυνάμωση της κοινότητας με την ανάπτυξη συμπράξεων για την προώθηση της συλλογικής δράσης.
- **Πληροφορίες και υποστήριξη για τους εκπαιδευτικούς**: Αφορά την ενημέρωση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών και την παρακολούθηση και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.
- **Εφαρμογή των αρχών της βιωσιμότητας στο σχολείο**: Εφαρμογή των αρχών της βιωσιμότητας και της ενσωμάτωσης στο πρόγραμμα σπουδών και δημιουργία κουλτούρας βιωσιμότητας μέσω των σχολικών λειτουργιών. Επιπλέον, συμμετέχουν στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού που ενσωματώνει τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς και στην

ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων που προωθούν την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη.

- **Σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων:** αφορά κυρίως το σχεδιασμό και την οργάνωση εκπαιδευτικών και καινοτόμων δράσεων, καθώς και την υλοποίηση προγραμμάτων που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια. Αναφέρονται επίσης η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων με εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς και η δημιουργία και ο συντονισμός σχολικών δικτύων για την προώθηση της αειφορίας.

Αυτή η ποικιλία ρόλων και εμπειριών των συμμετεχόντων εξασφαλίζει ότι η έρευνα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα απόψεων και προσεγγίσεων, συμβάλλοντας στη συνολική κατανόηση του εκπαιδευτικού έργου που παράγεται σε κάθε τομέα (εκπαιδευτικές πολιτικές, εφαρμογή και αξιολόγηση καινοτομιών, ανησυχίες και δυσκολίες εφαρμογής, κ.λπ.).

3.1.2 Ορολογία

Στην ερώτηση "**Ποιος είναι ο όρος που χρησιμοποιείται από τον οργανισμό απασχόλησης που εκπροσωπείτε όταν αναφέρεται στην έννοια της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια;**" η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δηλώνει ότι χρησιμοποιούνται τόσο οι όροι περιβαλλοντική εκπαίδευση και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη και την αειφορία, όσο και οι όροι εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς και εκπαίδευση για την ισότητα, εκπαίδευση για την κοινωνική και πολιτική εκπαίδευση, πολιτισμός και κληρονομιά. Ελάχιστοι αναφέρονται στους όρους παγκόσμια εκπαίδευση και ενεργός πολιτότητα, πιθανόν επειδή η ορολογία αυτή εισήχθη πρόσφατα με τις σχετικές νομοθετικές πρωτοβουλίες του Υπουργείου Παιδείας και την εφαρμογή των σχετικών εγκυκλίων για την υλοποίηση των σχετικών θεματικών σχεδίων δράσης και ενεργού πολιτειότητας στο πλαίσιο της εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος "Δράσεις Ενεργού Πολιτειότητας" από τα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων. Όλοι όμως αναγνωρίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης στην καλλιέργεια της ενεργού πολιτειότητας και της κοινωνικής ευθύνης.

3.2. Ενσωμάτωση του GCE στην τυπική εκπαίδευση - πολιτικές

Η ανάλυση των απαντήσεων ανέδειξε τις κύριες στρατηγικές και πολιτικές που προωθούν την ενσωμάτωση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιθαγένεια στην επίσημη εκπαίδευση, και προσδιόρισε τους κύριους τομείς παρέμβασης για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ως εξής:

1. **Μεταρρύθμιση και εφαρμογή του προγράμματος σπουδών:** Αναφέρονται στη μεταρρύθμιση των προγραμμάτων σπουδών κατά την οποία υιοθετήθηκε η Εθνική Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη, η οποία αποτελεί την κύρια πολιτική κατεύθυνση που

υποστηρίζει το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών. Αναφέρεται η ενίσχυση του περιεχομένου τους με την εισαγωγή προγραμμάτων όπως το "Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη" και η συστηματική ενσωμάτωση των επίμαχων θεμάτων μέσω των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που εντάχθηκαν στα προγράμματα σπουδών. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο νόμο 4823/2021, άρθρο 18, για την αποστολή και τις αρμοδιότητες των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Αειφόρου Ανάπτυξης, σχετικά με την υποστήριξη των σχολικών μονάδων σε θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, με έμφαση στην οικολογία και την αειφόρο ανάπτυξη, και τη διασύνδεση της εκπαιδευτικής κοινότητας με την τοπική κοινωνία για τη διασφάλιση της αειφόρου διαχείρισης του περιβάλλοντος και την προώθηση βιώσιμων λύσεων στα τοπικά ζητήματα. Η ενσωμάτωση της αειφορίας στα προγράμματα σπουδών θεωρείται πολύ σημαντικό ζήτημα και εκφράζουν την άποψη ότι η εκπαίδευση πρέπει να ενσωματώνει την αειφορία σε όλα τα μαθήματα, με στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της κοινωνικής ευαισθησίας. Θεωρούν ότι η μεταρρύθμιση των προγραμμάτων σπουδών πρέπει να υιοθετήσει ολιστικές και διεπιστημονικές μεθόδους και προσεγγίσεις σε όλο το πρόγραμμα σπουδών για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και να συνδέσει τα μαθήματα με τις καθημερινές εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Η συνεχής αναθεώρηση και προσαρμογή των προγραμμάτων σπουδών ώστε να συμπεριλάβουν έννοιες της αειφορίας και της παγκόσμιας ιθαγένειας θεωρείται μεγάλης σημασίας.

2. **Εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών:** Προτείνεται η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση σε νέες πρακτικές και προσεγγίσεις, καθώς και η υποστήριξη των Γραφείων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Υπευθύνων Σχολικών Δραστηριοτήτων, μέσω της ενίσχυσης όλων των δομών που υποστηρίζουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Προτείνεται επίσης η ανάπτυξη συνεργασιών με πανεπιστημιακά ιδρύματα για τη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την εκπαίδευση και κατάρτιση μελλοντικών και υφιστάμενων εκπαιδευτικών σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και παγκόσμιας ιθαγένειας.
3. **Στρατηγικές και προσεγγίσεις διδασκαλίας:** Η ανάπτυξη εργαστηριακών δραστηριοτήτων στα σχολεία με την εισαγωγή εργαστηρίων δεξιοτήτων, από τα οποία παρέχεται πρακτική εξάσκηση για την ενίσχυση των δεξιοτήτων των μαθητών, καθώς και η ανάπτυξη σχεδίων δράσης και προγραμμάτων που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και η χρήση ψηφιακών εργαλείων για την υποστήριξη της διδασκαλίας, αποτελούν πολύτιμες στρατηγικές και εκπαίδευση για την παγκόσμια ιθαγένεια. Η καθιέρωση θεματικών εβδομάδων αφιερωμένων σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και παγκόσμιας ιθαγένειας, καθώς και η ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών μέσω της συμμετοχής σε προγράμματα όπως το UNESCO ASPnet και το Erasmus+ και η οργάνωση σχολικών δικτύων αποτελούν επίσης εκπαιδευτικές πολιτικές και πρακτικές που ενισχύουν την προώθηση ορθών εκπαιδευτικών πρακτικών.
4. **Ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής:** Η ενθάρρυνση των μαθητών να συμμετέχουν ενεργά στα κοινωνικά δρώμενα, η συμμετοχή σε τοπικές εκδηλώσεις, η συνεργασία με τοπικούς κοινωνικούς, επαγγελματικούς και επιστημονικούς φορείς με την εμπλοκή σε

δραστηριότητες που συνδέουν τους μαθητές με την τοπική κοινωνία είναι πολιτικές και προτεραιότητες, καθώς και η προώθηση της κριτικής σκέψης και η δημιουργία ενεργών πολιτών.

3.3. Ενσωμάτωση των GCE στην τυπική εκπαίδευση - εφαρμογή

Όσον αφορά την κατηγοριοποίηση των τρόπων εφαρμογής της πολιτικής για την προώθηση της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και της παγκόσμιας πολιτειότητας στην τυπική εκπαίδευση, αναφέρονται τα ακόλουθα προκειμένου να προσδιοριστούν τα θέματα και οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται στην τυπική εκπαίδευση:

1. Σύνδεση των θεμάτων της Αειφόρου Ανάπτυξης και της Παγκόσμιας Ιθαγένειας με το πρόγραμμα σπουδών: Η ενσωμάτωσή τους στο πρόγραμμα σπουδών μπορεί να γίνει μέσω οριζόντιας ενσωμάτωσης στις ανθρωπιστικές επιστήμες, όπως σε μαθήματα όπως η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή και η Αγωγή του Πολίτη, ή μέσω μιας διαθεματικής προσέγγισης σε όλα τα μαθήματα (Γλώσσα, Φυσικές Επιστήμες, Κοινωνικές Επιστήμες κ.λπ.), με κατάλληλη ηλικιακή προσαρμογή και για τις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης, καθώς και διαφοροποίηση σε σχέση με τις ατομικές ανάγκες των μαθητών. Προτείνεται η χρήση ψηφιακών εργαλείων και εκπαιδευτικής τεχνολογίας για τη δημιουργία ηλεκτρονικών χαρτοφυλακίων για την καταγραφή των δράσεων. Η ανάπτυξη νοοτροπιών, στάσεων και συμπεριφορών μέσα από τη βιωματική μάθηση έχει μεγάλη σημασία, όπως και η δημιουργία υλικού που προσαρμόζεται στις περιφερειακές ανάγκες και εξατομικεύεται για κάθε μαθητή ξεχωριστά. Η ενσωμάτωση ψηφιακού υλικού και η αξιοποίηση ψηφιακών πόρων ενισχύουν τη διδασκαλία που σχετίζεται με την παγκόσμια ιθαγένεια και την αειφορία.

2. Συνεργασία και συμμετοχή: Η συμμετοχή σε διεθνείς διαγωνισμούς και δράσεις, η συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, καθώς και η ανάπτυξη θεματικών δραστηριοτήτων συμβάλλουν επίσης θετικά. Ενδεικτικά προτείνονται οι Σχολικές Δραστηριότητες και τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, η δημιουργία "πράσινων" σχολείων, καθώς και δράσεις που σχετίζονται με την ανακύκλωση και την ενέργεια. Συμμετοχή των μαθητών σε κοινοτικές δράσεις που ενθαρρύνουν τους μαθητές να συμμετέχουν σε βιωματικές δράσεις που σχετίζονται με την κοινότητα και την κοινωνία.

3.3.1. Δομές στήριξης

Όσον αφορά την **κατηγοριοποίηση των υποστηρικτικών δομών**, θεωρείται ότι μπορεί να βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση του ρόλου και των δραστηριοτήτων κάθε δομής στην προώθηση της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια. Για παράδειγμα, το Υπουργείο Παιδείας διαμορφώνει τις πολιτικές και τις κατευθυντήριες γραμμές, ενώ οι Σχολικές Μονάδες υλοποιούν τις δραστηριότητες. Επιπλέον, οι δομές που αναφέρθηκαν συνεργάζονται

μεταξύ τους, π.χ. οι Περιφερειακές Διευθύνσεις διασυνδέονται με τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Παράλληλα, εξετάζονται επίσης οι επιπτώσεις και τα αποτελέσματα, δηλαδή πώς οι δομές αυτές επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία και την ανάπτυξη των μαθητών στις αξίες της αειφορίας και της παγκόσμιας ιθαγένειας. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν τις ακόλουθες δομές:

1. Κρατικές δομές και υπουργεία:

Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευτικών Υποθέσεων και Αθλητισμού

- Διεύθυνση Υποστηρικτικών Προγραμμάτων και Εκπαίδευσης για την Αειφορία
- Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής
- Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων
- Περιφερειακές Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Σύμβουλοι εκπαίδευσης
- Κέντρα Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία (CESE)
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Σχολικές δομές

- Σχολικές μονάδες
- Ομάδες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και εθελοντισμού
- Σχολικά δίκτυα (π.χ. δίκτυο οικολογικών σχολείων)

3. Τοπικές και διεθνείς συνεργασίες

- Τοπικά και διεθνή δίκτυα και προγράμματα
- ΜΚΟ
- Συνεργασίες με τοπικές κοινότητες, δήμους, γειτονιές

4. Εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα

- Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
- Ερευνητικά ιδρύματα

5. Ψηφιακές δομές και τεχνολογία

- Ψηφιακός κόσμος του Διαδικτύου - Ψηφιακές πλατφόρμες και τεχνολογία
- Χρήση εργαστηρίων STEM για βιώσιμες λύσεις

Διαπιστώνεται ότι η πολιτική προώθησης της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη υλοποιείται μέσω ενός δικτύου κρατικών, εκπαιδευτικών και τοπικών δομών, οι οποίες συνεργάζονται για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών

δραστηριοτήτων, αξιοποιώντας τόσο τις παραδοσιακές όσο και τις ψηφιακές πλατφόρμες. Η διαλειτουργικότητα και η συνεργασία μεταξύ αυτών των δομών είναι κρίσιμη για την επιτυχία της πολιτικής και την ενσωμάτωσή της στην τυπική εκπαίδευση.

3.3.2. Πρακτικές

Εστιάζοντας στα **παραδείγματα καλών πρακτικών**, οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών θεμάτων στα μαθήματα φυσικών επιστημών και κοινωνικών σπουδών προάγει την κατανόηση και την ευαισθητοποίηση των μαθητών και, ως εκ τούτου, η συμπερίληψη θεμάτων βιώσιμης ανάπτυξης και παγκόσμιας ιθαγένειας αποτελεί βασική στρατηγική. Δίνουν ενδεικτικά παραδείγματα, όπως:

1. Το **πρόγραμμα "Οικολογικά Σχολεία"**, το οποίο προωθεί την ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε περιβαλλοντικές δραστηριότητες και την ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης. Τα σχολεία που συμμετέχουν σε αυτό το πρόγραμμα έχουν αναπτύξει πρωτοβουλίες όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας.
2. **Εργαστήρια δεξιοτήτων για τη βιώσιμη ανάπτυξη**, τα οποία παρέχουν στους φοιτητές πρακτική εξάσκηση σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης. Παραδείγματα περιλαμβάνουν εργαστήρια για την κατασκευή ανακυκλωμένων προϊόντων ή τη δημιουργία οικολογικών κήπων.
3. **Συμμετοχή σε διεθνείς δραστηριότητες μέσω του UNESCO ASP net**, καθώς η συμμετοχή σε δίκτυα όπως το UNESCO ASP net επιτρέπει στα σχολεία να ανταλλάσσουν καλές πρακτικές και να συμμετέχουν σε διεθνή έργα, ενισχύοντας τη συνεργασία και την κατανόηση σε παγκόσμιο επίπεδο.
4. **Συμμετοχή των σχολείων στα ευρωπαϊκά προγράμματα Erasmus+**, τα οποία παρέχουν ευκαιρίες για διακρατική συνεργασία και ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενισχύοντας τη διαπολιτισμική κατανόηση.
5. **Οι δράσεις των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και των Κέντρων Εκπαίδευσης για την Αειφορία (ΚΠΕΑ)** περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα και σεμινάρια κατάρτισης που προάγουν την ευαισθητοποίηση των μαθητών και των εκπαιδευτικών σε θέματα αειφορίας και ενεργού πολιτειότητας.
6. **Προσομοιώσεις διεθνών θεσμών (Μοντέλο ΟΗΕ)**, η συμμετοχή των μαθητών ενθαρρύνει την κατανόηση των παγκόσμιων προκλήσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπραγμάτευσης και συνεργασίας.
7. **Λειτουργία σχολικών δικτύων** για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη.
8. **Οι δραστηριότητες των φοιτητών** για κοινωνική ευαισθητοποίηση, όπως οι επισκέψεις σε γηροκομεία ή η παροχή βοήθειας σε ευάλωτες ομάδες, ενισχύουν την κοινωνική ευαισθητοποίηση των φοιτητών, προωθώντας την αλληλεγγύη.

9. **Προγράμματα όπως το "Πράσινο Σχολείο"**, το οποίο προωθεί την αειφορία μέσω της ανάπτυξης πράσινων πρακτικών στο σχολείο, όπως η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η εξοικονόμηση νερού. Υπάρχουν επίσης προγράμματα ανακύκλωσης για την καλλιέργεια υπεύθυνης στάσης απέναντι στο περιβάλλον και το πρόγραμμα **"Το σχολείο ως δημοκρατική κοινότητα"**, το οποίο ενθαρρύνει τη συμμετοχή των μαθητών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, προωθώντας την ενεργό συμμετοχή των πολιτών.

Τα παραδείγματα αυτά καταδεικνύουν τη σημασία της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια στην επίσημη εκπαίδευση, αυξάνοντας την ευαισθητοποίηση και τη συμμετοχή των μαθητών σε κρίσιμα ζητήματα που αφορούν το μέλλον του πλανήτη.

3.4. Περιορισμοί και εμπόδια για την εισαγωγή και την εφαρμογή της ΓΣΕ στην τυπική εκπαίδευση

Όσον αφορά τους **περιορισμούς και τα εμπόδια στην προώθηση της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια πολιότητα** στην τυπική εκπαίδευση, αναφέρονται τα εξής:

1. Διαρθρωτικά και θεσμικά εμπόδια, όπως η έλλειψη πολιτικής βούλησης και σαφούς θεσμικού πλαισίου, οι κατακερματισμένες πολιτικές και τα υπερφορτωμένα προγράμματα σπουδών, καθώς και οι διάφορες γραφειοκρατικές διαδικασίες. Σε μεγάλο βαθμό επισημαίνονται επίσης ζητήματα διαχείρισης χρόνου και πόρων, δηλαδή ο κατακερματισμός των δράσεων και του χρόνου στο χρονοδιάγραμμα και η έλλειψη χρηματοδότησης για δράσεις, . Ανεπαρκής χρόνος στα προγράμματα σπουδών για την αντιμετώπιση νέων θεμάτων.

2. Συνεργασία και επικοινωνία, όπως η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών, αλλά και μεταξύ των εκπαιδευτικών και της διοίκησης, καθώς και η απουσία κουλτούρας σύνδεσης της γνώσης με την πραγματική ζωή και οι ανεπαρκείς σχέσεις με τις τοπικές κοινότητες.

3. Εκπαιδευτικές πρακτικές και μεθοδολογίες, όπως ο τρόπος σχεδιασμού και εφαρμογής των προγραμμάτων σπουδών, η απροθυμία των εκπαιδευτικών να αλλάξουν τους παραδοσιακούς τρόπους διδασκαλίας, η έλλειψη χώρων κατάλληλων για ενεργητικές μεθοδολογίες. Επιπλέον, η έλλειψη προθυμίας εκ μέρους των εκπαιδευτικών να αναλάβουν δραστηριότητες εκτός των εξειδικευμένων αντικειμένων τους, η οποία αποδίδεται στην έλλειψη ολοκληρωμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Η αντίσταση στην αλλαγή και η διστακτικότητα της εκπαιδευτικής κοινότητας όσον αφορά τις προτεινόμενες καινοτομίες, καθώς και οι προκλήσεις αξιολόγησης, όπως η δυσκολία μέτρησης των αλλαγών στις στάσεις και τις συμπεριφορές, οδηγούν στην ανάγκη για συνεχή και συστηματική εκπαίδευση. Υπάρχει επίσης μια αρνητική στάση εκ μέρους των γονέων, η οποία συνδέεται με συγκεκριμένες στάσεις και αντιλήψεις για το ρόλο και τη συμβολή του σχολείου στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ενεργού πολιτεϊότητας.

Η ανάλυση των παραπάνω στοιχείων δείχνει ότι η προώθηση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιθαγένεια στην τυπική εκπαίδευση αντιμετωπίζει πολλαπλά και πολύπλοκα εμπόδια. Τα εμπόδια αυτά πηγάζουν από διαρθρωτικά προβλήματα του εκπαιδευτικού συστήματος, την έλλειψη συνεργασίας και υποστήριξης, καθώς και από τις στάσεις και τις αντιλήψεις που επικρατούν στην εκπαιδευτική κοινότητα και την κοινωνία γενικότερα. Η ανάγκη για ολοκληρωμένα και συνεκτικά προγράμματα που ενσωματώνουν αυτές τις δράσεις είναι επιτακτική για την αποτελεσματική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

3.5. Ευκαιρίες για την εισαγωγή και την εφαρμογή του GCE στην τυπική εκπαίδευση

Η ανάλυση των απαντήσεων που δόθηκαν εστιάζει στις δυνατότητες ενσωμάτωσης και εφαρμογής της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) και της Παγκόσμιας Ιθαγένειας (ΠΙ) στην τυπική εκπαίδευση. Ο παρακάτω πίνακας παραθέτει τις σημαντικότερες δυνατότητες που καταγράφηκαν, με σχετικά παραδείγματα εφαρμογής, τα οποία προέκυψαν από την ανάλυση:

Δυνατότητες	Παραδείγματα εφαρμογής
Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εκπαιδευτούν ώστε να ενσωματώνουν τις αρχές της ΕΑΑ και της ΓΣΕ στα μαθήματά τους.	Εκπαιδευτικά σεμινάρια που εστιάζουν σε βιώσιμες πρακτικές και εκπαιδευτικές στρατηγικές.
Η διεπιστημονική προσέγγιση μπορεί να ενσωματωθεί στα προγράμματα σπουδών, επιτρέποντας τη σύνδεση διαφορετικών γνωστικών πεδίων.	Στη διδασκαλία των φυσικών επιστημών, η κλιματική αλλαγή μπορεί να συνδεθεί με κοινωνικά ζητήματα όπως η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες.
Η βιωματική μάθηση ενισχύει τη συμμετοχή των φοιτητών σε πρακτικές δραστηριότητες και την ανάπτυξη δεξιοτήτων	Οργάνωση περιβαλλοντικών εκστρατειών ή δραστηριοτήτων ανακύκλωσης στο σχολείο.
Δημιουργία συνεργασιών με κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και τοπικές κοινότητες, καθώς και συμμετοχή σε διεθνή προγράμματα.	Συμμετοχή σε προγράμματα όπως το eTwinning και το Erasmus+, τα οποία προωθούν τη συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
Η ικανότητα υλοποίησης των προγραμμάτων ΕΑΑ και ΣΒΑ απαιτεί υποστήριξη από την κεντρική πολιτική.	Δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου που επιτρέπει την ενσωμάτωσή τους στα προγράμματα σπουδών.
Μια ολιστική προσέγγιση της βιωσιμότητας στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την εφαρμογή	Λειτουργία του σχολείου ως "αειφόρου σχολείου", όπου όλες οι διαδικασίες και πρακτικές προωθούν την αειφορία.

Συμμετοχή των μαθητών στη λήψη αποφάσεων και δημιουργία μαθητικών συμβουλίων	Δημιουργία ενός Συμβουλίου Νεολαίας που θα ενημερώνεται για τα προβλήματα της περιοχής και θα εκφράζει τις απόψεις του.
Εφαρμογή προγραμμάτων που συνδέουν τους μαθητές με τοπικές και παγκόσμιες δράσεις.	Συμμετοχή σε δράσεις που εντοπίζουν προβλήματα στην κοινότητα και σχεδιάζουν παρεμβάσεις.

Η ενσωμάτωση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιθαγένεια στην τυπική εκπαίδευση απαιτεί ένα συνδυασμό κατάρτισης των εκπαιδευτικών, διαθεματικών προσεγγίσεων, βιωματικής μάθησης και ισχυρής πολιτικής βούλησης. Μέσω της εφαρμογής προγραμμάτων και της συνεργασίας με τοπικούς φορείς, οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες και γνώσεις για να γίνουν ενεργοί, υπεύθυνοι πολίτες.

3.6. Σημασία που δίνεται στα GCE και τα παγκόσμια θέματα και η σχέση τους με το πρόγραμμα σπουδών

Η αναγνώριση των **κεντρικών θεμάτων που αφορούν τα προγράμματα σπουδών και η σημασία της προσέγγισής τους από τους εκπαιδευτικούς** στην πραγματικότητα της τάξης επιτρέπει τον καθορισμό των προτεραιοτήτων και των στρατηγικών που ακολουθούνται για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων. Με βάση, λοιπόν, τα θέματα που απαριθμήθηκαν, ομαδοποιήθηκαν και αναλύθηκαν οι τάσεις και οι προσεγγίσεις που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη:

- 1. Περιβαλλοντικά ζητήματα:** Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενεργειακή απόδοση και εξοικονόμηση ενέργειας, προστασία των δασών, ρύπανση, βιώσιμη διαχείριση των πόρων, επισιτιστική ασφάλεια, ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση υλικών.
- 2. Κοινωνικά θέματα:** Βία, πολυπολιτισμικότητα, μετανάστευση - προσφυγικό ζήτημα, ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνική ισότητα, ρατσισμός, ισότητα των φύλων. Κοινωνική δικαιοσύνη, Σχολικός εκφοβισμός, Εθισμοί, Διαχείριση του άγχους
- 3. Πολιτικά ζητήματα:** Παγκόσμια ειρήνη, κοινωνική αλληλεγγύη και κοινωνική δικαιοσύνη, ανθρωπιστικές κρίσεις - διαχείριση κρίσεων και αντιμετώπιση καταστροφών, εκστρατείες ευαισθητοποίησης για την υγεία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τεχνολογία και ψηφιακή ιθαγένεια.

Οι εκπαιδευτικοί, στο πλαίσιο μιας πολυδιάστατης προοπτικής, φαίνεται να προσεγγίζουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που σχετίζονται με την περιβαλλοντική, κοινωνική και πολιτική διάσταση της εκπαίδευσης. Αυτό υποδηλώνει μια πολυδιάστατη προσέγγιση που ενθαρρύνει τις μαθησιακές διαδικασίες να περιλαμβάνουν και τις τρεις σφαίρες.

Τα θέματα που σχετίζονται με την κοινωνική δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική αλληλεγγύη δείχνουν ότι υπάρχει σαφής προτίμηση στην προώθηση της κοινωνικής ευθύνης και της συμμετοχής των φοιτητών στην κοινωνία.

Τα περιβαλλοντικά θέματα είναι επίσης κυρίαρχα, υποδεικνύοντας την ανάγκη για ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε θέματα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η ενσωμάτωση θεμάτων όπως η παγκόσμια ειρήνη και η δημοκρατία προάγουν την καλλιέργεια κλίματος ειρηνικής συνύπαρξης και δημοκρατικής συμμετοχής.

Η ανάλυση αυτών των ζητημάτων μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για τον εντοπισμό και την προώθηση βέλτιστων πρακτικών στη σχολική εκπαίδευση, ενισχύοντας παράλληλα την ικανότητα των μαθητών να γίνουν ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες του κόσμου.

Όσον αφορά τα **σχολικά μαθήματα που είναι κατάλληλα για την ενσωμάτωση και την προώθηση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) και την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων προσδιόρισαν τα ακόλουθα μαθήματα, κατά σειρά προτεραιότητας, ως τα πλέον κατάλληλα περιεχόμενα και προσεγγίσεις για την καλλιέργεια γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων που σχετίζονται με την αειφορία και την παγκόσμια ευθύνη.

1. Φυσικές Επιστήμες (Φυσική, Χημεία, Βιολογία), καθώς παρέχουν τις βασικές γνώσεις για την κατανόηση των φυσικών και χημικών διεργασιών που επηρεάζουν το περιβάλλον και αντιμετωπίζουν άμεσα θέματα βιωσιμότητας. Η εκπαίδευση σε αυτά τα μαθήματα μπορεί να ενσωματώσει θέματα όπως η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση και η βιώσιμη διαχείριση των πόρων.

2. Γεωγραφία, καθώς αποτελεί κρίσιμο μάθημα για την κατανόηση των παγκόσμιων προκλήσεων. Μέσω της γεωγραφίας, οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν θέματα όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, οι φυσικοί πόροι και οι ανθρώπινες επιπτώσεις στο περιβάλλον.

3. Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Κοινωνιολογία, Οικονομικά, καθώς αναλύουν τις κοινωνικές δομές και τις πολιτικές διαδικασίες, προωθώντας τη συμμετοχή των μαθητών στην πολιτική ζωή και την κατανόηση της παγκόσμιας δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας. Διερευνά την παγκόσμια πολιτειότητα, την κοινωνική ευθύνη και τη συμμετοχή στα κοινά.

4. Ιστορία, καθώς η κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και διαδικασιών μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις ρίζες των σύγχρονων προβλημάτων και τις επιπτώσεις τους στην κοινωνία και το περιβάλλον.

6. Τέχνες και ανθρωπιστικές επιστήμες: Σημαντικό για την παγκόσμια ιθαγένεια.

5. Περιβαλλοντικές Σπουδές, καθώς είναι ένα εξειδικευμένο μάθημα που επικεντρώνεται στις σχέσεις ανθρώπου-περιβάλλοντος και συνδέεται άμεσα με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Οι μαθητές μπορούν να μάθουν για την οικολογία, την αειφορία και τις πρακτικές προστασίας του περιβάλλοντος.

6. Εργαστήρια δεξιοτήτων, τα οποία προσφέρουν ευκαιρίες για πρακτική εφαρμογή των γνώσεων και ανάπτυξη δεξιοτήτων απαραίτητων για την παγκόσμια ιθαγένεια, όπως η κριτική σκέψη και η συνεργασία.

7. Γλώσσα και Λογοτεχνία, Ξένες Γλώσσες, καθώς μέσω της λογοτεχνίας και της γλώσσας, οι μαθητές μπορούν να εξερευνήσουν διαφορετικούς πολιτισμούς και προοπτικές, προωθώντας την ενσυναίσθηση και την κατανόηση των παγκόσμιων ζητημάτων.

8. Τεχνολογία και ΤΠΕ, καθώς η τεχνολογική εκπαίδευση μπορεί να προωθήσει την καινοτομία για βιώσιμες λύσεις και να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν την ψηφιακή τους ευθύνη.

Μια ολιστική προσέγγιση της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη απαιτεί τη συνεργασία διαφορετικών θεμάτων. Κάθε γνωστικό αντικείμενο μπορεί να προσφέρει μοναδικές γνώσεις και προοπτικές που, όταν συνδυάζονται, μπορούν να ενισχύσουν την κατανόηση των μαθητών για την αειφορία και την παγκόσμια ιθαγένεια. Η ενσωμάτωσή τους στο πρόγραμμα σπουδών είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη υπεύθυνων και ενημερωμένων πολιτών.

3.7. Συστάσεις των συμμετεχόντων σχετικά με την πολιτική των ΓΑΚ

Η ανάλυση των **προτάσεων** των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με την εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια αναδεικνύει τις ακόλουθες προτάσεις για την αναβάθμιση της στρατηγικής ως προτεραιότητα:

1. Ενίσχυση της εκπαίδευσης, με συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και δημιουργία ενός ισχυρού πλαισίου κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς, με υποχρεωτικά και πιστοποιημένα σεμινάρια και τη δημιουργία ψηφιακών πλατφορμών για συνεχή υποστήριξη ώστε να ενσωματώνουν αποτελεσματικά τα ΓΑΚ και την ΕΑΑ στη διδασκαλία τους.

2. Συνεχής αξιολόγηση, με την καθιέρωση τακτικών αξιολογήσεων και ανατροφοδότησης των πολιτικών, τη δημιουργία μηχανισμών για την τακτική αξιολόγηση της εφαρμογής των πολιτικών και τη συνεχή βελτίωση και προσαρμογή των προγραμμάτων.

3. Δημιουργία συμπράξεων με την ενίσχυση των δικτύων συνεργασίας με φορείς και οργανισμούς, τη διασφάλιση συνεργασιών με ΜΚΟ, τοπικούς φορείς και διεθνή δίκτυα, με ταυτόχρονη ενημέρωση και δικτύωση των σχολικών μονάδων για τη συλλογική αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων. Επιπλέον, απαιτείται η διασύνδεση με τα Ευρωπαϊκά Συστήματα και η υιοθέτηση καλών πρακτικών από άλλα εκπαιδευτικά συστήματα.

4. Εφαρμογή διαθεματικών προγραμμάτων και ολιστική προσέγγιση της βιωσιμότητας: Ενσωμάτωση της αειφόρου ανάπτυξης σε όλα τα μαθήματα, με ταυτόχρονη ανταπόκριση στις σύγχρονες προκλήσεις και ανάγκες, εμπλουτισμό του εκπαιδευτικού υλικού και βελτίωση των διαδικασιών. Επιπλέον, συνιστάται η αποφυγή της αποσπασματικής εφαρμογής και η δημιουργία

ενός ενιαίου πλαισίου, καθώς και η ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων και η χρήση της τεχνολογίας για την ενίσχυση της μάθησης.

5. Ενίσχυση της συμμετοχής των γονέων και της κοινότητας: Ενθάρρυνση των οικογενειών και των κοινοτήτων να υποστηρίξουν την εκπαίδευση για την παγκόσμια ιθαγένεια.

Η παραπάνω ανάλυση μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για την περαιτέρω ανάπτυξη και βελτίωση της εθνικής στρατηγικής για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια.

Όσον αφορά τις προτεραιότητες μιας μελλοντικής εθνικής στρατηγικής για την προώθηση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη, αυτές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού πλαισίου που θα ενσωματώνει την ιδιότητα του πολίτη και την αειφορία, την κατάρτιση των εκπαιδευτικών, τη συμμετοχή της κοινότητας και τη συνεργασία με οργανώσεις, καθώς και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων. Η προώθηση της ευαισθητοποίησης και η εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων και υποδομών είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της στρατηγικής.

Για την ανάλυση των προτάσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα που σχετίζονται με το πρόγραμμα **"It's Global Education Time (GET)"**, εφαρμόστηκε μια συστηματική προσέγγιση για την κατηγοριοποίηση και αξιολόγηση των κατευθύνσεων ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του, η οποία κατέληξε στα εξής:

Θεματικοί τομείς, κατευθύνσεις και δραστηριότητες του προγράμματος GET	Προτάσεις
Ενεργός συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη	Ενθάρρυνση της συμμετοχής των μαθητών στις τοπικές κοινότητες μέσω δραστηριοτήτων που προωθούν την κοινωνική συμμετοχή Δημιουργία φοιτητικών ομάδων που θα οργανώνουν εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης
Διεπιστημονική μάθηση και ενσωμάτωση θεμάτων GET	Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που ενσωματώνουν θέματα όπως η κλιματική αλλαγή και οι διεθνείς ανισότητες σε διάφορα ακαδημαϊκά μαθήματα. Δημιουργία διαδραστικών μαθησιακών εμπειριών που συνδέουν τη θεωρία με την πράξη.
Ψηφιακή εκπαίδευση και εργαλεία	Ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων και πλατφορμών που θα διευκολύνουν τη συνεργασία και την πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό

	Δημιουργία διαδικτυακών παιχνιδιών και εικονικών περιηγήσεων που θα εκπαιδεύουν τους μαθητές σε παγκόσμια θέματα.
Αξιολόγηση και βελτίωση	Ανάπτυξη εργαλείων αξιολόγησης για την καταγραφή του αντίκτυπου των δραστηριοτήτων GET. Συλλογή δεδομένων που θα υποστηρίζουν τη συνεχή βελτίωση των προγραμμάτων.
Πολυγλωσσία και διαπολιτισμική συνεργασία	Μετάφραση εκπαιδευτικού υλικού σε πολλές γλώσσες για να εξασφαλιστεί ευρύτερη πρόσβαση. Δημιουργία περιεχομένου που θα προάγει τη διαπολιτισμική κατανόηση και συνεργασία.

Τα παραπάνω θέματα και προτάσεις θα μπορούσαν να καθοδηγήσουν την ανάπτυξη στρατηγικών και δράσεων για το έργο GET κατά τα επόμενα δύο χρόνια, προωθώντας μια ολιστική και δια βίου εκπαίδευση που θα ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και την ευαισθητοποίηση σε παγκόσμια ζητήματα.

3.8. Γενικές παρατηρήσεις

Αξιοποιώντας την ερευνητική μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, προχωρήσαμε στη συστηματική μελέτη των απαντήσεων στις ανοιχτές ημι-δομημένες ερωτήσεις των συνεντεύξεων με στόχο να περιγράψουμε όλες τις παραμέτρους και τα δεδομένα που προέκυψαν σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη στην Ελληνική Ελπίδα. Συνοπτικά, μπορούμε να επισημάνουμε τα ακόλουθα σημεία:

Καταγράφηκε η υψηλή ποιότητα των προτάσεων και η επιρροή που αυτές οι προτάσεις μπορούν να έχουν στην εφαρμοζόμενη εκπαιδευτική πολιτική, ενώ αναδείχθηκε μια μεγάλη ποικιλία σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης, της πολιτείας και των τοπικών κοινωνιών και σκιαγραφήθηκε ο ρόλος τους στην ανάπτυξη βιώσιμων πρακτικών.

Επισημάνθηκε η επείγουσα ανάγκη για εκπαίδευση σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και παγκόσμιας ιθαγένειας, λόγω της κλιματικής κρίσης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Το μήνυμα είναι ότι όλοι έχουμε την ευθύνη να ευαισθητοποιήσουμε τις νέες γενιές.

Η ενίσχυση της εκπαίδευσης για τη βιωσιμότητα μπορεί να έχει θετικές συνέπειες για την κοινωνία. Επισημαίνεται η κρίσιμη σημασία της εκπαίδευσης για την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών, σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία. Η εκπαίδευση θεωρείται το θεμέλιο για την ενεργό συμμετοχή των πολιτών.

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη δεν περιορίζεται μόνο στις γνώσεις, αλλά επεκτείνεται στη διαμόρφωση αξιών και στάσεων που προάγουν την ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν πρωτοβουλίες που θα ενθαρρύνουν τη βιώσιμη σκέψη και δράση στα σχολεία, όπως βιωματικά εργαστήρια, προγράμματα ανταλλαγής καλών πρακτικών και συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα.

Η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα βιωσιμότητας και παγκόσμιας ιθαγένειας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Είναι ζωτικής σημασίας να συμμετέχουν οι μαθητές σε δραστηριότητες που προωθούν τη συμμετοχή τους στην κοινότητα, όπως ο εθελοντισμός, οι δραστηριότητες ενεργού πολιτεότητας και τα προγράμματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

Επισημαίνεται η σημασία της δημιουργίας μιας πλατφόρμας για την καταγραφή και τη διάδοση καλών πρακτικών, καθώς και η ανάγκη παροχής κινήτρων στους εκπαιδευτικούς. Αυτό δείχνει τη σημασία της συνεργασίας σε επίπεδο εκπαιδευτικών και σχολείων για την ανάπτυξη ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Συνοψίζοντας, η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών, με την υποστήριξη του κράτους και τη συμμετοχή της κοινότητας.

Η ανάλυση των δεδομένων από την ομάδα εστίασης αναδεικνύει την πολυδιάστατη σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης, της παγκόσμιας ιθαγένειας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι συμμετέχοντες υπογραμμίζουν την ανάγκη για μια εκπαίδευση που προωθεί την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας σε όλα τα επίπεδα. Η συζήτηση αναδεικνύει την ανάγκη ανανέωσης των προγραμμάτων σπουδών και των μεθόδων διδασκαλίας προκειμένου να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή και οι κοινωνικές ανισότητες.

Τονίζεται η σημασία της βιωματικής μάθησης, των διεπιστημονικών προσεγγίσεων και της ενεργού συμμετοχής των φοιτητών, με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η κοινωνική ευθύνη και η αλληλεγγύη. Ωστόσο, αναγνωρίζονται επίσης οι προκλήσεις που συνδέονται με την εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων, όπως η έλλειψη χρόνου και η αντίσταση στην αλλαγή από την εκπαιδευτική κοινότητα.

Τέλος, υπογραμμίζεται η καθοριστική σημασία της συνεργασίας μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινωνίας για την ενίσχυση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης των μαθητών και της συμμετοχής τους σε παγκόσμια ζητήματα. Η εκπαίδευση καλείται να γίνει μια συλλογική προσπάθεια που θα διασφαλίσει ότι οι νέοι θα είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος ως ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες του κόσμου.

4. Συμπεράσματα

Τα ευρήματα που προκύπτουν από το συνδυασμό των δύο ερευνητικών μεθόδων υπογραμμίζουν την ανάγκη για μια ολιστική προσέγγιση της εκπαίδευσης, η οποία θα ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας και της παγκόσμιας ιθαγένειας σε όλα τα επίπεδα. Αναλυτικότερα, επισημαίνονται τα ακόλουθα:

- **Σημασία της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια:** Η εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την παγκόσμια ιθαγένεια θεωρείται κρίσιμη για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων, όπως η κλιματική αλλαγή και οι κοινωνικές ανισότητες.
- **Ποιότητα των προτάσεων:** Οι προτάσεις που καταγράφηκαν από τις συνεντεύξεις είναι υψηλής ποιότητας και έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την εκπαιδευτική πολιτική.
- **Αλληλεπίδραση διαφορετικών οργανισμών:** Υπάρχει μια σημαντική ποικιλία σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών, του κράτους και των τοπικών κοινοτήτων, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη βιώσιμων πρακτικών.
- **Επείγουσα ανάγκη για ολιστική σχολική εκπαίδευση:** Η ανάγκη για εκπαίδευση σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και παγκόσμιας ιθαγένειας είναι επείγουσα, καθώς όλοι έχουν την ευθύνη να ευαισθητοποιήσουν τις νέες γενιές.
- **Ανάληψη πρωτοβουλιών:** Είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν πρωτοβουλίες που θα ενθαρρύνουν τη βιώσιμη σκέψη και δράση στα σχολεία, όπως βιωματικά εργαστήρια και προγράμματα καλών πρακτικών.
- **Συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών:** Η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα βιωσιμότητας είναι απαραίτητη για την επιτυχία των σχετικών προγραμμάτων.
- **Σημασία της συμμετοχής των μαθητών:** Η συμμετοχή των μαθητών σε εθελοντικές δραστηριότητες και προγράμματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών.
- **Δημιουργία πλατφόρμας για τη διάδοση καλών πρακτικών:** Η ανάγκη δημιουργίας μιας πλατφόρμας για την καταγραφή και διάδοση καλών πρακτικών, όπως το πρόγραμμα GET (It's Global Education Time), είναι επιτακτική, υπογραμμίζοντας τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ σχολείων και εκπαιδευτικών.
- **Προκλήσεις στην εφαρμογή:** Αναγνωρίζονται οι προκλήσεις που συνδέονται με την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως η έλλειψη χρόνου και η αντίσταση στην αλλαγή.
- **Συλλογική προσπάθεια:** Η εκπαίδευση καλείται να γίνει μια συλλογική προσπάθεια μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινωνίας, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι νέοι είναι έτοιμοι

να αντιμετωπίσουν τις μελλοντικές προκλήσεις ως ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες του κόσμου.

5. Βιβλιογραφία

1. Cebrián, G., Mogas, J., Palau, R. and Fuentes, M. (2022), "Sustainability and the 2030 agenda within schools: Environmental Education Research, Vol. 28, No 6, pp. 845-866.
2. Daskolia, M., Dai, Aek., (2023). Κατανόηση της έννοιας της "αιιφορίας" μέσα από τις αφηγήσεις των εκπαιδευτικών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την πρακτική τους. <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/enveducation/article/view/35423>
3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκός Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Sigalas, E., De Coster, I. (2019). Citizenship education at school in Europe, 2017, Υπηρεσία Εκδόσεων. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/778483>, 23/8/202/
4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκός Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, (2018). Citizenship education at school in Europe, 2017, Υπηρεσία Εκδόσεων <https://data.europa.eu/doi/10.2797/536166>, 20/5/2022
5. Kadji-Beltran, C., Zachariou, A. and Stevenson, R. B. (2013), "Leading sustainable schools: Environmental Education Research, Vol. 19, pp. 202-323 (<https://doi.org/10.1080/13504622.2012.692770>).
6. UNECE (2005), UNECE Strategy on Education for Sustainable Development, High Level Meeting of Ministers of Environment and Education, CEP/AC.13/2005/3/Rev.1. Διαθέσιμο στο: <http://www.unece.org/env/esd/strategytext/strategyiinGreek.pdf>.
7. UNECE (2009, 2010). Μορφότυπο αναφοράς Εκπαίδευση για την αιιφόρο ανάπτυξη, σημείο 3(α) της προσωρινής ημερήσιας διάταξης
8. UNESCO (2010): Αύριο Σήμερα. Διαθέσιμο στο <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001898/189880e.pdf>.